

consil. 53. Ias. in l. 1. col. 3. ff. de eo, per quem fac. erit. Et consil. 153. nu. 3. uol. 2. Soc. in l. si is qui. 200. S. utrum. nu. 6. ff. de reb. dub. Petrus Gerard. de Petra Sancta. singul. 80. Et magnificat Petrus Calefatus consil. 102. nu. 12. uol. 1. criminalium.

9 † Nec etiam uidebatur dicta mulieres accusari potuisse de falso, quod dixissent D. Angelam non fuisse presentem dicto instrumento renunciationis, namque accusatio fieri non potest ubi delictum non punibile, sicut nec inquisitio secundum Bar. & alios in l. ubi pactu. C. de transf. Bal. in l. decuriones. C. de infami. Marf. in pract. crimi. S. constante. & consil. 100. in fi. Pu. ta si statutum diceret, quod super tali crimine non recipiatur accusatio, ut per Castr. in l. 2. in prin. ff. ad trebel. Bofsius in tit. quomodo proceda. per adi. in delict. ad finem. † Et ubi falsitas non est nocibilis, non est punibilis, ut est Glo. notab. & ibi Cyn. Bart. & alii. in l. damus. C. de fals. Soci. consil. 103. uol. 1. Rubecof. 15. ad fi. decis. Neap. 404. nu. 9. Alex. consil. 70. col. fin. uol. 1. Dec. consil. 175. col. 7. Bofsius in tit. de defensionibus reorum. nu. 70. Paris. consil. 170. nu. 21. uol. 4. Petr. Calefa. consil. 102. nu. 12. uol. 1. criminalium. Gandi. in titu. de falsar. col. 3. nu. 21. Ang. Aret. in tract. de malefic. in vers. falsario. col. 1. cum aliis per Scarlatinum consil. 106. nu. 13. Tomo secundo criminalium. At falsitas allegata fuerat talis: quia instrumentum predictum erat nullum ueluti factum cum predicta D. Hippolyta tunc minore. 12. annis. Ut deponunt plurimi testes D. Angely tanquam maiore. nec attinentes necessarii secundum formam statuti de contr. min. interuenerunt, sicque nec agendo nec excipiendo poterat aliquod ius competere ex dicto instrumento uigore dicti statuti. merito falsitas eius instrumenti occasione secuta de non interuentu D. Angelae puniri non poterat.

11 Tertiò dicebatur, dictas mulieres excusandas esse a falso ex diuturnitate temporis. Nam tali casu presumitur in teste dictum fuisse ex obliuione, non autem dolo. ut per Aret. in c. in nostra. col. 3. de testi. & in l. 1. S. pen. col. fin. ff. de uerb. obli. Fel. in c. fraternitatis. prima fallē. de heret. Marf. consil. 34. & consil. 69. nu. 9. longumque tempus in presenti materia reputatur biennium, cum in eo temporis cursu & quandoque minori cadat obliuio, & inquit Marf. consil. 77. nu. 15. & Gramat. consil. 47. nu. 13. in fin. At instrumentum predictum conditum fuerat per octo annos ante examen dictarum mulierum, meritò tanto magis in eis obliuio debet supponi. † & cum mulieres sui natura sint simplices & fragiles de facili debent excusari in tanto temporis cursu, ut etiam in masculo simplici concludit Alcias. in l. 1. S. pen. nu. 50. ff. de uerb. obli. Et ex his uidebatur ad fauorem dictarum mulierum iudicandum, quod accusatio contra eas producta non esset admit-

tenda, ut illa petebant.

Quibus tamen non obstantibus, dicebam & accusatio admittenda esse, & dictas mulieres de falso puniendas esse, & quantum pertinet ad admissionem mouebam ex ea regula 13 † quod semper in dubio debemus interpretari, quod actus potius ualeat quam pereat. l. quoties. 2. ff. de reb. dub. l. quoties. ff. de uerb. obli. Glo. in c. abbate sanē. de uerb. sig. Ang. in l. eū debe. re. ff. de serui. urb. prad. Soc. consil. 173. col. 2. uol. 2. Bertran. consil. 27. nu. 9. uol. 1. Crot. in l. 1. S. qui presens. nu. 18. ff. de uerb. obli. Rol. à Valle consil. 65. nu. 16. uol. 1. 14 † talisque presumpcio ceteris fortior & efficacior est, ut scribit Dec. in c. quoniam Abbas. col. 6. de offi. dele. & consil. 344. Paris. consil. 88. nu. 5. uol. 3. Rolan. à Val. consil. 61. nu. 27. uol. 3. idemque Dec. in l. si donatione. nu. 112. C. de colla. Et in l. in contrahenda. nu. 13. ff. de reg. iur. Alciat. in tract. de presump. regu. 3. presump. 34. Ceph. consil. 223. nu. 5. post Vanitium in tract. de nulli. sent. titulo quib. mod. sent. nulli. repar. possi. nu. 127. uersi. in super. ubi consulit, ad euitandam nullitatem sententiarum studendum esse nunquid aliquo modo nullitas obiecta possit reddi dubia: quia tunc contra nullitatem iudex iudicare debet, ut actus sustineatur & potius ualeat quam pereat. d. l. quoties. † Hinc uidemus, quod licet Princeps non presumatur uti plenitudine potestatis, ut not. Innoc. in c. Inno. de elect. Ang. in l. bene à zenone. C. de quadr. presc. Castr. & Mod. in l. in testamento. C. de test. mil. Castr. consil. 17. col. 2. uol. 1. Soc. consil. 260. col. 10. uers. ex quibus infero. uol. 2. Ias. consil. 1. col. penu. uol. 1. Quando tamen aliter actus non ualeret, praesumitur uti uoluisse plenitudine potestatis, ut actus ualeat, ut idē Castr. uoluit in l. 1. S. ex imperfecto. C. de testa. Alex. in l. quamquam. C. de test. mil. Dec. in d. l. in testamento. col. 6. & in consil. 11. col. pen. Petr. Duen. regula 43. 15. fallentia si. Ceph. consil. 235. nu. 5. † declarando tamen quando princeps esset informatus & sciret actum non ualere de potestate ordinaria, scilicet si erraret credens eū ualere, ut ipse Castr. declarat consil. 413. col. 3. uers. secundus casus. uol. 1. Rui. consil. 23. col. 2. uol. 2. Cra. in tract. de anti. tem. pri. parte nu. 40. † Parique modo uidemus, quod licet presumatur actus praecessisse, qui ex ordine literarum prius reperitur. Bar. in pri. consil. cod. col. fin. & Bal. in §. quibus, tamen ab ista presumptione receditur, quando actus esset nullus; nam quod est in ordine posterius praesumitur prius, ut actus ualeat, ut tradit Bal. in l. cum testam. S. hac uerba. ff. de her. inst. † ubi dicit, quod si in eodem instrumento reperitur scriptum, quod pater donauit filio, & quod illum emancipauit, non attento ordine scripturarum, praesumitur quod emancipatio prius facta fuerit, ut ualeat donatio. sequuntur Ang. & Imol.

Imol. in dicto S. hac uerba. Alex. in l. 2. S. prius col. 3. & post eū Ias. ff. de uul. & pu. Alex. consil. 81. uol. 3. consil. 112. uol. 5. Aliciat. in tract. de presump. reg. 3. presump. 34. & Cat. Cot. lib. suo memorialiū, in uers. actus ita dent. Et ego dixi in rub. C. qui adm. n. 183. cum seq. Quare concludendo dicebam, mirum non esse si accusatio nostra deberet in dubio reputari ualida, ut ad mitti deberet.

18 † Quod autem dicta mulieres essent de falso puniendae mouebam. Nam quando falsitas emanauit circa circūstantiam, quae pertinet ad negocium principale, & confert ad eius ueritatem uel falsitatem, tunc dicitur inesse negocii principali, puniturque pena ordinaria de falso. Pura si uersetur super loco uel tempore delicti seu contractus. Ita Butri. in c. cum causam. in fin. de testi. Bal. in c. cum uenerabilis. col. pen. de excep. Bar. in l. eos. col. penul. & ibi Marf. nu. 27. ff. de fals. Aret. consil. 60. circa fin. 1. col. Ias. consil. 61. nu. 5. uol. 1. Arc. & D. meus Rimin. in l. penul. C. de transf. ad fi. & pulchrè Marf. consil. 70. nu. 9. dicens quod cum tales circūstantiae sint talis naturae, conditionis & importantiae, quod dici possunt inesse facto principali: quia propter illas deuenitur ad ueritatem uel falsitatem facti seu negocii principalis, & inde cognoscitur, merito falsitas in eis comissa dicitur comissa potius super facto, negocioque principali, quam super dependentibus.

19 ab eo. † At negari non poterat, quin ista ratio pertineret ad negociū principale, dum testes dicunt fuisse praesentes consensui D. Galeacii, quia tunc erant in famulatu & morabantur in dicta domo D. Angelae: quia talis ratio arguit ueram scientiam eius quod desuperant l. consensu. C. de repud. l. testium. C. de testi. in uers. praesto fiunt. Et ponit Tomas de Saluētis, consil. 29. nu. 8. tomo 2. crimine. ubi uult, quod causa uisus ponatur pro certitudine, sic igitur & causa praesentiae.

20 Confirmatur, † nā illa ratio Magdalenae, quod fuit praesens dicto consensui: quia moram faciebat in dicta domo planè demonstrat, quod frequentius ibi stabat, comedebat & bibebat non autem alibi, ut per Bald. in l. 1. colum. 3. uers. 2. dubitatur C. de lega. Imol. in l. si quis ita legauerit. ff. de cond. & demon. & appellatione habitationis continua uenit & magis frequentius non autem momentanea & breuis, l. 1. S. habitare. ff. de his, qui dicce. l. 1. S. fin. ff. de inu. & in † nota. casu tradit Bal. l. 1. ff. de stat. ho. ubi dicit, quod si dono tibi omnes domos meas, quas inhabitō, & propter mortalitatem suggerim in comitatu, & ibi morabar ad tempus pectus, utique talis domus non uenit in donatione, quia uerbum habito, est frequentatiuum, & ideo de rara & momentanea habitatione non est intelligendum: non enim singula momenta faciunt habitationem, sed animi resolutione † Idēque praeterea confirmari potest,

quia non uidetur stetitisse uel fuisse in loco, qui fuit ad breue tempus, ut per Ancha. consil. 75. uiso diligenter, ad fin. Hinc si contingat, aliquem citandum esse, & habeat plures domos ad habitandum, citari debet in illa, quam frequentius inhabitat, ut per Glo. in cle. caufam de elect. cum similibus. per Guil. Maynerium in l. nemo de domo sua, in fin. ff. de reg. iur. Et ita patet habitationis appellatione uel de continua, uel de maiori parte temporis intelligi de bere. l. cum de lanionis. S. Sabinus. & ibi Bar. ff. de fund. instr. cum similibus. citatis per Afflic. de cis. 384. nu. 11. Fel. in proce. Grego. uers. Rex pacificus. nu. 4. Ceph. consil. 80. nu. 6. At istud erat omnino falsum: quia testes nostri dixerunt, eam Magdalenam dicto consensui tunc temporis stetitisse in uilla Fracolini super quadam casale Alberti Trondulae, merito non erat uerum, quod fuisse praesens Ferrariae in domo D. Angelae: cum duobus in locis quis esse non possit eodem tempore.

23 † Similiter respectu Bertolinae alterius testis dicentis, quod dicto consensui praesens fuit Magdalena tunc massaria, sicut nunc in dicta domo D. Angelae, non aliò tendit eius dictum quam ad denotandā scientiam Magdalenae dicti consensui. Nam massaria uelut habitantes & uiuentes simul cum Domina uerisimiliter solent habere notitiam & scientiam eorum, quae palam faciunt Domine & cum eis geruntur, ut proponitur dictus consensus D. Galeacii. l. cosē su. S. serui. C. de repudiis. l. ad instruendum. ff. de adm. tut. Bal. consil. 295. Petrus Lonbardi. col. 1. uol. 3. Anch. consil. 170. principaliter. col. fin. Aret. consil. 290. col. 4. uers. aliquando, ibi, maximè ex quo Venetiis, Soc. consil. 264. col. 5. uers. confirmatur hoc idem Craue. consil. 26. nu. 3. & consil. 123. nu. 1. Rol. à Vall. consil. 52. nu. 13. uol. 1. Grat. respon. 49. nu. 12. uol. 1. Menoch. consil. 15. nume. 2. at est falsum, Magdalena tunc esset massaria D. Angelae quod in eiusque domo habitaret, si alibi habitabat, ergo Bertolina falsum deposuit.

24 † Non praeterea tamen, quod ad defensionem dictarum mulierum dicebatur eas ueritatem dixisse, merito de falso puniri non posse. Nam de praedicta commissione & consensui D. Galeacii deponebat etiā soror Hippolytae eius filia, dicens misisse nuncium ad eum, petendo quod suis indigentis subueniret, eumque nuncio respondisse. *Ditele se madonna Angela le ha date per la sua dote lire 1325. che le ho comesso li dia, si de contentare, & se non glie le ha date, che se le faccia dare, ne dia impazzo à me.* Rursus aderant aliae duae moniales deponetes, quod Do. Angela promissit ante ingressum sororis Hippolytae eis & monasterio dictas pecunias pro dicta dote de consensu & commissione D. Galeacii, propterea dicebatur, quod & si constaret Magdalenam & Bertolinam in ratione causa falsum dixisse dum de praesentia, famu-

55 sent. quæ sine cer. quant. † præter ipsum confir-
matur. Nam videmus in terminis nostris, quòd
in accusatione locus delicti certus cū duobus
saltem confinibus debet specificari l. libellorū,
ff. de accu. l. forma ff. de censu. & tamen si accu-
so Titium de vulnere commissio per eum in pa-
latio Potestatis Bononiæ, valet accusatio, licet
non fuerint expressi confines, ex quo vnum tan-
tum est palatium dicti Potestatis ita notorium
quòd alia expressione non indiget. ita Bar. A-
lex. & Iaf. in l. 2. ff. de lib. & post. Bar. in l. demō-
stratio. ff. de cond. & dem. Bal. Imol. & Aret. in
l. si quis in fundi vocab. ff. de leg. 1. & latè Tira-
quel. de leg. connub. post earum tractatum. Gl.
v. nu. 131. quibus infertur ad casum nostrum, quod
cum d. mulieribus pendente inhibitione fue-
rit transmissus effectus accusationis, satis fuit
remota inhibitione eas citari ad se defenden-
dum ab accusatione, aliàs sibi notificata, quæ,
velut vnicæ & eis notoria, non fuit aliter expri-
mendæ neque transmittenda.

56 † Quòd vero ad informationes non repetitas
præter responsonem proximè datam de super-
fluitate vitanda dicebam, eas datas fuisse vali-
das inhibitionis non obstantè, vt curiæ Præto-
ris non parti porrectas l. miles. §. sexaginta. &
ibi Bar. & Alex. in apost. ff. de adult. But. & Fel.
in c. fi. col. v. de iudi. Dec. in rub. C. de in ius vo-
cand. maximè cum in eis pars non citetur, sed
fiunt tantum ad instruendum iudicem, & ideo
quocunque loco & tempore etiam in camera
summi possunt. Bal. in c. 1. §. si duo. Gl. testamē-
tum. de pac. ten. & in l. si qua per calumniam.
col. pen. C. de epis. & cle. Alex. conf. 216. vol. 2.
Alber. de Rolare in tractat. de testi. 3. par. num.
15. sufficitque habere veritatem etiam per gar-
ritum auium. vt inquit Iaf. conf. 88. num. 3.
volum. 1. meritò earum repetitio non fuerat
necessaria. Et ex his sublatum reperitur pri-
mum fundamentum partis aduersæ circa proces-
sum.

Circa verò secundum circa merita de falsita-
te non concludente non est immorandum vel-
ut sublatum nu. 18. cum sequentibus, vbi proba-
uit, data falsitate rationis, dictum quoque te-
stis falsum remanere, & prosterni:

Ad aliud, quòd dixerint dictæ mulieres, Do-
minam Angelam non interfuisse instrumento
renuntiationis Sororis Hippolytæ, quòd pari-
ter erat falsum, cū verè D. Angela præfens fuis-
set illi instrumento.

Dum dicebatur, talem falsitatem nõ esse pu-
nibilem stante nullitate instrumenti celebra-
ti per dictam Hippolytam tunc minorem sine so-
lenitatibus statuti. † Dicebam, quòd non dee-
rant plurimi testes examinati per vxorem meam,
deponentes de maiori etate tunc Sororis Hip-
polytæ, quibus accederent instrumento celebra-
to velut à maiore potius erat deferendū quam
contrariis, vt not. Imol. Fel. & alii in c. cū Io-
annes. de fid. instrumento. Alex. conf. 93. col.

pen. vol. 5. Dec. conf. 111. col. fi. Cra. conf. 56.
58 nu. 7. † tantoque magis cum testes deponentes
aduersus instrumentū debeant esse vndiq; ido-
nei & of exceptione maiores, vt ponunt Calde.
Abb. Imol. & Fel. in d. c. cū Ioannes. n. 44. Cor.
conf. 261. n. 4. vol. 4. Ioan. de Ana. conf. 97. col.
2. Craue. loco citato. Sed ista qualitas non fue-
rat articulata, nec probata, vt fieri debebat: quia
non præsumitur, vt tradunt Bar. & Ang. in l. 2. §.
si quis neget. quem. test. aper. Alex. conf. 82. n.
7. vol. 1. Dec. conf. 73. col. 3. Soc. conf. 274. col.
8. vol. 2. conf. 54. col. 2. vol. 3. Barb. conf. 45. co.
1. vol. 1. Marf. sing. 187. Dec. conf. 434. D. meus
Vbert. Zuccar. in l. fi. C. de edic. diui adr. toll. n.
83. in fi. D. meus Rimi. conf. 17. nu. 16. & conf.
439. nu. 18. Hinc ergo dicebam, falsitatem dic-
tarum mulierum fuisse nocibilem vxori meam;
quia si D. Angela fuit præfens instrumentū prædi-
cto, nec illi contradixit † vt talis defectus cõtra-
59 dictionis iustificatur, ex quo non legitur in in-
strumento, iux. doctrinam Bar. l. 1. fi. C. de reb.
cred. vbi dicit, negatiuum probari, quòd Titio
non fuerit legatum, si inspecto testamento non
reperitur in eo fuisse legatum Titio, sequitur
Io. And. in c. sine possessione. col. pe. de reg. iu.
in 6. Aret. conf. 133. col. pen. Rui. in rubr. ff. de
oper. no. nunc. Dec. conf. 424. nu. 19. & in l. iu-
stum. C. de eden. Cur. Iun. conf. 106. D. meus
Rimi. conf. 6. nu. 31. & conf. 61. nu. 44. non e-
rat verisimile sibi comissum fuisse à D. Galea-
cio, quod daret dictas pecunias monialibus; quia
contradixisset dicto instrumento postea facto,
per quod dictæ pecuniæ non monialibus, sed
60 vxori meæ veniebant dande. † sic ergo dixerūt
dictæ mulieres vt nocerent vxori meæ pallian-
do dictum consensum Do. Galeacii, de quo de
posuerant, meritò detecta earum falsitate: quia
D. Angela fuit præfens dicto instrumento, vt in
eo legitur & probatum fuit, sequitur dictum
quoque consensum ac comissionem D. Galea-
cii non interuenisse, & propterea talem falsita-
tem velut nocibilem esse punibilem, vt per Soc.
conf. 104. vol. 1. & conf. 60. ad fi. vol. 4. sufficit
enim, quòd nocere potuerit, si non fuisset de-
tecta.

61 † Ad vltimum dicebam, quòd temporis diu-
turnitas bene causare potest obliuionem rei ve-
rè gestæ: quia memoria hominis est labilis. l.
peregrè. ff. de acquir. poss. sicque loquuntur
Doctores, non autem operatur reminiscentiã
rei non gestæ. Immo si tollit que facta sunt, multo
minus imprimere potest nunquã facta. l. patre
furioso. ff. de his qui sunt sui.

Et ita remanserunt sublatae difficultates obie-
ctæ, & vxor mea fuisse in casu victoriæ, nisi pars
liti cessisset.

Hippoly. Rim. Ferrar.

Pro

Pro eadem Magnifica Domina.

ARGUMENTVM.

Nunquid accusatus admittatur ad reaccusan-
dum, & reaccusatio repelli debeat uel in ea
ca superfederi.

SYMMARIUM.

- 1 Sententia condemnatoria filij nocet patri citato pro suo interesse stante statuto, quòd pater teneatur soluere condemnationem pro filio usque ad legitimam.
- 2 Testium falsorum causa dicitur causa partis.
- 3 Accusatus admittitur ad reaccusandum quando suam vel suorum iniuriam persequitur. 6.
- 4 Nisi repugnet aliud ei quàm quòd fuerit accusatus. 14.
- 5 Testibus falsis vitens presumitur eos ad deponendum instruxisse.
- 6 Falsi crimen est detestabilius veneficio & homicidio.
- 7 Falsumq; committens perdit nobilitatem.
- 8 Et falsi crimen penè morti comparatur.
- 9 Falsi de crimine licet pacisci & quare.
- 10 Opinio communis sequenda.
- 11 Que vera presumitur. 8.
- 12 Intellectus l. qui cum maior. §. si libertus ff. de bon. libert. 25.
- 13 Mulier accusata à marito de adulterio reaccusatur eum de lenocinio.
- 14 Reaccusatio contraria accusationi nõ admittitur.
- 15 Cumulatio non admittitur quando condemnatoria lata in primo iudicio tollitur secundum.
- 16 Testes hinc inde contrarij non possunt accusari de falso.
- 17 Testes inhabiles admittuntur, quando veritas aliter haberi non potest ex natura actus.
- 18 Nisi patiantur plures defectus. 16.
- 19 Socio criminis statuitur in casibus exceptuatis.
- 20 Nisi sit infamis ex alio delicto.
- 21 Accusatori damni dari creditur ex statuto, nisi sit infamis.
- 22 Statutum quòd credatur libris mercatorum procedit nisi sint infames.
- 23 Mulier ab accusando remouetur.
- 24 Infamia non repellit ab accusando de iure civili. De iure vero Canonico secus.
- 25 Inimicitia capitalis oritur ex accusatione.
- 26 Inimicus repellitur ab accusando saltem de iure canonico.
- 27 Vinculum duplex difficiliter rumpitur.
- 28 Legitimatio facta de nato ex adulterio non expresso, quòd esset duplicatum vitiosatur.
- 29 Infames & damnati iudicio publico admittuntur ad accusandum in crimine lese maiestatis.
- 30 Repugnancia non admittitur.

Auxilium meum à Domino.

CONSILIVM CXIII.

OMINA Angela de Banchis cū vidisset per D. Eleonoram de Pla-
testis vxorem meam & accusatos
fuisse duos testes pro ea exami-
natos in causa ciuili vertente inter
eam & præfatam coniugem meam, graui-
ter hoc & moleste ferēs, duos testes ex pluribus e-
xaminatis aduersus eam per vxorem meam in
eadem causa similiter de falso accusauit, quo-
rum alter fuit honesta D. Beatrix Pasqualetta
foror sua, alter verò Magnificus D. Iulius Pas-
qualetus prædictæ Do. Beatricis maritus. Quo
facto dubitari cepit, an ambe accusationes eo-
dem tempore simul admitti tractarique debe-
rent, an verò prior tantum per vxorem meam
producta.

Et pro introductione materiae præmitteba-
tur vnum, quòd licet D. Angela non fuisset ver-
baliter accusata, sed sui testes tantum, tamen ef-
fectualiter dicebatur accusata, cum vigore sta-
tuti pena depo. fals. testi. ei citatæ in principio
causæ pro suo interesse accusatio nocere posset
velut instituta ad amissionem causæ ciuilis, ca-
su quo testes sui de falso venirent condemnan-
di, prout in allegato statuto, & præcedenti di-
sponitur. † sicuti videmus, stante statuto quod pa-
ter teneatur soluere condemnationem pro fi-
lio usque ad legitimam, nam condemnatoria si-
lii absentis nocet patri citato pro suo interesse
sicuti si fuisset actum aduersus eum & condem-
natus, vt tradit Cast. in l. cum filius. in princ. ff.
de verb. obli. & causa testium falsorum dicitur
causa partis: quia tractatur de appendiciis causæ
principalis, hoc est de testibus pro eam produ-
ctis, vt per Sal. in l. si docueris. ad fin. C. de fals.
Quare dicebatur nos versari in materia reac-
cusationis, de qua habetur in l. is qui reus. ff.
de pub. iud. in l. neganda. C. qui accusat. & in c. 1.
de mut. peti. vbi Maria. & speculum aureum in
6. distinctione principali. quartæ partis. nu. 56.

cum sequen. † & Dominam Angelam ad re-
accusandum admitti cum suam iniuriam pro-
sequeretur. l. de crimine. C. qui accusat. l. qui
accusare. iuncta. l. hi tamen. ff. de accusat. Spe-
cul. de accusat. §. viso. versicul. Item quòd est
mulier. Angel. Aretin. in tract. de malef. addi-
9. probatur. Nam dicebatur vsum fuisse testi-
bus falsis, quòd erat, iniuria graui eam affice-
re, velut eam falsitatis autricem supponendo
† Nam qui testibus falsis vitur, quos induxit,
præsumitur eos sic ad deponendum instruxisse
vt de producente falsum instrumentum dicitur,
quòd præsumitur illud sic fabricasse, vel
fabricari fecisse. l. maiorem. C. de falsis. & l.

D 3 iubemus

8
iubemus. C. de fid. instrum. per quas ita scribit Alexand. Stiaticus consi. 117. nu. 8. primo tomo criminalium.

4 Confirmatur. Na. † crimen falsi est detestabilius veneficio & homicidio secundum Ang. in S. minore. in aut. de nup. in tato quod homo deuenit ad nihilum inter alios, quia dicitur eo casu sine fide & confidentia, vt dicit Cyn. in l. transigere. C. de transf. & firmat Gramma. consi. 109. n. 11. ciuiliu. Neuiza. consi. 8. nu. 36. & si est nobilis, qui falsitatem committit, perdit nobilitatem, vt ponit Luc. de Penna in l. milites. col. 3. C. de digni. lib. 1. & firmat Afflict. in cō sti. Regni. c. qui literas. q. v. in fi. sequitur Petr. Folleri. in pract. cri. 2. part. 2. partis. tit. Item q. comisit falsitatem. nu. 56. & Stiaticus ill. e. nu. 9. dicens quod causa, in qua quis imputatur de falso, nedum grauis est sed grauisima, cum nulum sit delictum, quod ita vituperet hominis famam, sicut illud, in tantum quod penè mortis simile fit, vt inquit Castr. consi. 149. colum. 2. in antiq.

5 Nec † eorū sententiam præmittam referre prius tamen à Connano Iur. consulto celeberrimo & eloquentium eloquentissimo in commentariis suis iuris ciuilibus lib. v. cap. 7. col. 3. qui dixerunt, de crimine falsi concessum esse pacisci: quoniam huius delicti atrocitas id induxit, cuius tāta est infamia, vt capitalibus criminibus comparetur & cum prædictis etiā concordant Gl. Imol. & Doct. in c. omnipotens. de accus. Gl. & Doct. in c. fi. de testi. volentes contra accusatum de falso suspitionē oriri & eius opinionem grauari, & infamiam notam eum de facto incurere. His ergo patet D. Angelam veluti de vsu falsorum testium accusatam reaccusando suam iniuriam prosequi: quia defendendo testes suos nedum iniuriam sibi illatā propellere conabatur, sed & eandem notam ingerere vxori meæ.

6 † Nec quicquam repugnare videbatur. D. Angela, quod vxor mea, quæ prior fuerat in accusando, suam iniuriam prosequeretur, velut ex testibus falsis Do. Angeli grauius offensa, quo casu Glo. in d. l. is qui reus. & in d. l. neganda. voluerunt, accusatum non admitti ad reaccusandum, licet suam iniuriam prosequatur, argu. l. asfiduis. C. qui pot. in pigno. Quoniam respondebatur, crebriorem sententiam esse in contrarium, quam tenet Bar. in d. l. is qui reus. col. 2. post Odo. Iac. Bal. Ang. & Imol. n. 6. Maria. in d. c. 1. nu. 73. col. seq. & ad l. asfiduis. respondet, vt per eos † Satisque sibi fore D. Angela suadebat, quod in hoc pro se receptam haberet opinionem, à qua ne latum (vt aiunt) yn guem iudicibus caule recedere liceret, sed eius cultores & seruatores essent. Nam cum iudices solam veritatem præ oculis habere debeant. l. iudices. C. de iudi. c. veritate, & c. qui cōtempta. 8. dist. Gl. fi. in c. quicumque. 81. dist. Soc. consi. 150. nu. 1. inter tot ac tantas plerunque scribē-

tium varias sententias, communem sequi debent & fouere † quæ vera præsumitur, vt cōcludit Abb. in c. prudentiam, not. 3. de off. delega. Andr. Sic. consi. 1. nu. 47. vol. 3. Ferd. Loaz. in l. filiusfam. S. diui. n. 171. ff. de leg. 1. Alc. in trac. de præsum. reg. 1. præsum. 51. Cassane. in consue. Burg. rubr. 9. post. S. 9. in quodam consi. ibi dem inserto. nu. 34. Catel. Cotta lib. memori. ver. nuptiarum causa, post medium. & Ant. Maria Corratius in trac. de commu. opi. in princ. nu. 42. qui latius insistit.

9 † Secundò, pro D. Angela dicebatur esse casum in l. qui cū maior. S. si libertus. ff. de bonis liber. vbi si libertus maiestatis crimine patroni filium accusauerit, & patroni filius calumniae eum capitis punire desiderauerit, repelli non debet. Idemque subdit Vlpianus, si ab eo petitus retorfit in eum crimina. Ignoscendum est enim, ei si voluit se vlcisci prouocatus. Nam, vt addit Albe. dicitur alibi, quod prouocatus solet prouocanti obesse. c. suspitionis. in princ. de offic. delegat. Ideo si Episcopus iniurietur ab aliquo, prouocatus potest eum excommunicare. c. dilecto, de sent. ex. in 6. quare potuit D. Angela velut ab vxore mea prouocata suos testes accusare, sicque crimen falsitatis in vxore meam retorquere. † Simile videmus in l. 2. S. si publico. ff. de adul. Vbi mulier accusata de adulterio à marito accusat eum de lenocinio, & in l. 1. C. de calum. vbi admittitur reaccusatio de calumnia contra accusatorem, super qua iudicatur tempore sententiæ ferendæ super accusatione. Quare sic & in casu præfenti concludatur esse peragendum, cum crimina falsitatum deducta paria essent, eademque pena plerumque vt determinat Petr. à Bella perti. Salycetiusque in d. l. neganda. & Maria. in d. c. 1. nu. 67. Ex quibus concludebatur, ambas accusationes simul admittendas & tractandas esse.

Quibus tamē non obstantibus pro parte vxoris meæ totum contrarium cum ceteris suis coaduocatis dicebam, qui fuerunt Excellentissimi. D. Marcus Brunus Anguilles D. Fraciscus Saracenus & D. Prosper Pasettus † Nam respectu capitū reaccusationis contrariorum capitū accusationis vxoris meæ dicebatur, reaccusationem non admitti debere, per decis. Federici Senens. consi. 88. quem refert & sequitur Abb. in d. c. 1. de mut. pet. col. 10. vers. & ad prædicta. vbi accusatus de iniuria per eum collata accusanti, nō potest accusantem reaccusare de calumniosa accusatione contra eum mota, nec admitti debet talis sua reaccusatio, quia eius decisio pendet ex decisione prioris accusationis, & secūda accusatio est incompatibilis primæ, si enim vera erit prima accusatio, decisio remanebit secūda, quia patebit accusatorem non fuisse calumniosum.

12 † Secundò, respectu dictorum capitū postea quod dicta reaccusatio admitteretur, dicebatur tamen, eam differendam esse, per regulā. l. primā.

l. primæ. S. fin. ff. si fami. sur. sec. dicatur. vbi secundum Bar. Bald. Dec. Ias. D. meum Rimin. & alios in l. edita. C. de eden. & in l. naturaliter. S. nihil commune. ff. de acqui. possi. in materia cum mulationis quando secundum iudicium ita se habet ad primum, quod condemnatoria lata in primo tollitur secundum, interim secūdam differitur & impeditur cumulatione. Sic enim dicebatur in casu nostro. Nam secuta condemnatio super prima accusatione tollebatur secūda cum esset decisum contrarium eius quod in secūda continebatur. Ideo secūda accusatio differri debebat, quousque prior fuisset iure medio determinata.

13 † Tertio, respectu aliorum capitū reaccusationis memoratæ diuersorum à contentis in accusatione coniugis meæ dicebatur, eam non potuisse formari, Narratur enim, testes vxoris meæ, videlicet Dominam Beatricem & Iuliu de Pasqualeis dixisse falsum in certis casibus, cum per testes Dominæ Angelæ probetur contrarium, sed quando testes hincinde sunt contrarii, non possunt illi magis quàm alii de falso accusari nec puniri. Licet enim constet, quod aliqui periuri sunt, non tamen constat qui nam sint. ita Bal. Alex. & Ias. in l. duobus. S. idem Pō po. ff. de iureiur. Alex. consi. 179. col. fina. vol. 2. Grama. voto. 26. col. fi. Natta consi. 392. nu. 11. Petrus Folleri. consi. 80. col. 2. secund. tomo criminalium, & plenius Bosius in tit. de oppositionibus contra testes. nu. 16.

14 † Quarto quod ad alia capita deducta per D. Angelam, quorum falsitates offerebat se probaturam, dicebatur, accusationē nullatenus admittendam, per singularem decis. Marianj in d. c. 1. nu. 67. de mut. pet. vbi dicit, quod in casibus, in quibus accusatus admittitur ad reaccusandum, id procedit, dummodo non subit alia causa impeditiua, quàm accusationis institutæ aduersus eum. Secus si ex alia causa esset accusator illegitimus: tunc enim non admittitur ad reaccusandum, dicitque Marianus, secundum hoc regulari debere omnia, in quibus dicitur, accusatum admitti ad reaccusandum.

Et hanc conclusionem confirmabam tunc & postea cōfirmavi inst. quibus. alie. licet, in princ. nu. 242. cum sequentibus, vbi (breuioribus tamen verbis) hanc controuersiam commemorans, vt † Nam videmus, quod licet testes inhabiles admittantur, quando veritas aliter haberi non potest, dummodo simus in casu, in quo ex natura negotii actu & habitu alii testes verifimiliter non potuerunt occurrere, prout declarant Butr. Imol. Fely. Dec. & alii in c. tertio loco. de prob. Alex. consi. 64. col. fi. vol. 1. consi. 151. col. 2. vol. 5. Ias. in l. 1. in fi. C. de summa tri. Cur. in l. admonēdi. n. 84. ff. de iureiur. Dec. consi. 133. col. fi. Marf. consi. 22. nu. 12. singul. 73. & singul. 533. Menoch. consi. 92. nu. 87. Gram. consi. 59. nu. 12. † tamen id signanter locum non habet, quando tales testes patiuntur plures defectus,

& impedimenta. Puta, q̄ sint infames, domestici, vel inimici: tunc. n. non admittuntur, prout in simili tradit Bal. in l. eos. C. de testi. de teste amico, qui regulariter admittitur, nisi præter amicitiam concurrat alia ratio vel impedimentum, sequitur Andr. Sic. consi. 75. col. 4. vol. 4. & in terminis tradit Marf. consi. 102. nu. 12. Andre. Sic. consi. 54. col. 9. vol. 1. consi. 65. col. 4. vo. 4. & alii per me relati. consi. præcedenti. n. 32.

17 Quibus vt aliquid noui nunc addam, quod & confirmet, & legentes oblectet † dico q̄ licet aliàs stetur dicto socii criminis in casibus exceptuariis, vt per gl. in l. fi. C. de accus. tamen hoc procedit & intelligitur in socio criminis aliàs non infame ex alio delicto, & sic qui solū patitur vnum defectū societatis criminis eiusdem, secus autem si & alia crimina perpetrasset aliunde inhabilis esset, ita Marf. consi. 74. n. 23.

18 † motus ex doctrina Angeli in l. qui iudicio. ff. de accus. vbi dixit, q̄ si ex forma statuti credi debet accusatori damni dati vel alterius criminis, non tamen credetur, si denunciator vel accusator sit infamis, & sic duos defectus patiarur, vnum, q̄ est accusator, alterum, q̄ laborat in fama. Et hoc dictum refert Marf. se confirmat se pluribus similibus in l. maritus. col. 6. ff. de q. & præter eum Corsetus in singularibus suis, verbo integer. additque Gram. idem corrobora-

19 rans consi. 61. n. 3. † stante statuto, q̄ libris mercatorum plena fides adhibeatur pro scribente id intelligi debere, nisi mercator aliàs esset infamis, vel suspecta vitæ, sicque duos pateretur defectus, q̄ sit scriptor, cui non solet ad commodum suum deferri. l. exemplo. C. de prob. Doctores in l. admonēdi. ff. de iureiur. & in famis ita voluit Bal. in l. cunctos populos. col. 15. ver. quintum exemplum. C. de summa tri. & in l. Calsius. col. fi. ff. de senat. Ias. in d. l. admonēdi. Igitur (redeundo unde digressi sumus) mirum videri non debebat, si accusatus reaccusare non potest, quando plures defectus pateret præter illum, q̄ fuerit accusatus, & sic ab accusatore præuentus,

20 † At in proposito nro dicebam, plures defectus & inhabilitates militare contra D. Angelā præter illa, q̄ esset effectū aliter accusata. Primus erat, q̄ erat mulier, quæ regulariter ab accusando remouetur. l. de crimine. C. qui accus. l. q̄ accusare. ff. de accus. quoties de falsitate præter testiū tractat, vt i casu nro. l. & si ad te. & ibi Sal. C. de fals. Aug. de Arimi. in add. ad Ang. in trac. de malef. in ver. necnō ad q̄relā. addi. 10.

21 post Gād. † Secūdos erat defectus infamiae D. Angelæ subortę pp vsum suorum testiū de falso accusatorum, vt dixi supra. n. 5. qui defectus licet non repellat ab accusando de iure ciuili. Bar. in l. q̄ accusare. ff. de accus. Imol. post Ang. in d. l. is qui reus. Sal. in l. criminis. C. qui accus. Spec. de accu. §. viso. Ang. de malef. loco citato ver. sextō ab accusatione. secus tamen est de iure canonico, vt per Imo. in c. 1. & c. Omnipotēs,

post Io. Andr. de accus. vbi pariter Are. post Abba. col. 7. nu. 38. quod Ferraria seruatur. Card. conf. 2. Corn. conf. 241. col. fin. Dec. conf. 284. col. 4. † Tertius erat defectus inimicitia capitalis ex accusatione coniugis meae, quam cum ea D. Angela cotraxisset dicebatur, vt voluit Blan. in tract. de indic. n. 115. dicens ex sola accusatione criminali causari inimicitiam capitalem vt ibidem probat, & sequitur Paul. Merenda conf. 88. nu. 49. secundum criminalium. † At inimicus repellitur ab accusando, saltem de iure can. vt per gl. Abb. & Imol. in d. c. 1. Imol. in d. l. is qui reus. Ang. Are. in d. ver. nec non ad q. relam. ver. 20. repellitur. & Marian. in d. c. 1. n. 66. Quibus defectibus ita concurrentibus, dicebam D. Angelam non potuisse reaccusare. Bene verum est, qd ex aduerso dicebatur, tales defectus non obitare, cum in vno quoque reperiretur dispensatum, vt accusatus, mulier. infamis. vel inimicus accusare possit sua iniuriam prosequendo. sed errabant ita dicentes, & argumeto fallaci utebantur. Id. n. procedit in vno quoque defectu per se considerato & extante, non autem simul omnibus concurrentibus: lex enim, quae in singulis dispensauit, noluit in eorum concursu dispensare † quia duplex vinculum difficius rumpitur quam simplex. l. pe. C. de adopt. unde legitimatio facta de nato ex adulterio, non expresso qd adulterium esset duplicatum ex parte patris, qui habebat uxorem, & ex parte matris, quae maritum habebat: quia si de duplicitate impedimenti mentio facta fuisset, non ita de facili per Comitem Palatinum concessa fuisset ratione praedicta, quod duplex vinculum difficius vno rumpitur. vt voluit Old. conf. 247. ver. ad secundum, conf. 66. nume. 28. conf. 73. col. 1. & conf. 109. col. 7. in fi. vol. 3. Rol. à Vall. con. fi. 89. nu. 42. uol. 1.

Ex his ergo remanebat intentio coniugis meae fundata super non admissione reaccusationis D. Angelae.

Contrariis verò breui negotio respondebā, qd procederet, quando mulier vel alius accusatus vnum tantum pateret defectum, secus si plures, vt erat in casu nostro. † Rursus in d. S. si libertus. agebatur de crimine laesa maiestatis, in quo specialiter est constitutum, quod omnes admittantur ad accusandum licet infames, & damnati iudicio publico, talesque, qui alias repellerentur. l. famosi. & ibi Bar. ff. ad l. Iul. mai. Glo. in l. mulierem. ff. de accus. Ang. in l. qui iudicio. ff. de accus. Ang. Aret. in tract. de malef. in ver. che hai tradito. n. 9. & post eum Aug. de Arimi. Petr. Foller. in pract. crimi. 2. par. 2. partis. tit. item qd comisit crimen lese mai. nu. 105. Præterea, in d. S. si libertus. deducebatur vtrinque crimen idem commissum, & in d. S. si publico. connexum. prout erat Lenocinium, quae simul compati poterant. At hic deducuntur contraria & incōpatibilia, vt qd D. Angela praesens fuerit dicto instrumento, secundum testes vxor-

ris meae. & qd fuerit absens ab eo, secundum testes suos. quae repugnantia non admittitur. l. vbi repugnantia. ff. de reg. iur. Et ita sublati omnibus ex aduerso deductis, determinatum fuit accusationem coniugis meae admittendam fore reiecta reaccusatione D. Angelae, quare liti cessit, & vxori meae satisfecit amicorum quorundam interuentu sub habilibus terminis.

Hippolytus Riminaldi Ferrar.

Pro Magnifico Equite Domino Alexandro Flasco.

ARGUMENTVM.

De noua dilatione ad probandum non concedenda pulchrè discutitur.

SUMMARIVM.

- 1 Dilatio secunda concedi debet quando ius aduersarij non est factum deterius. Fallit si ex nouis testibus inducendis possit deterius fieri. 30.
- Secundo in termino legali vel municipali. 31.
- Tertio in testibus antea notis volenti eos producere post terminum. 32.
- 2 Mora purgari potest infra modicum tempus. Fallit in termino legali vel statuti. 34.
- Terminus legalis fortius excludit quam repudiatio. 35.
- 3 Iudex ex officio potest recipere testes licet in causa fuerit conclusum. Et in summarijs etiam ad partis instantiam. 4.
- 4 Iuratio & in plenarijs secundum communem. Fallit stantibus statutis Ferrariae. 36.
- 5 Consilium excessum iustitia inclit. ciuitatis Ferrariae in causis sibi delegatis ab eminentissimo Duce suo procedere potest sola facti veritate inspecta. Clausula sola facti veritate inspecta, tollit ordinem iudicarium & omnem solemnitatem iuris ciuilibus. Talisq; comisarius habet indicare tanquam Deus qui non seruat ordinem iudicij. Non tamen potest tollere ius quasitum parti. 45.
- Ex statutis vel decretis. 46.
- 6 Princeps habet in manu sua dilationes. Testes produci possunt post terminum suadete equitate de iure canonico. Fallit quando quis fuit negligens in eis inducendis. 56.
- 7 Proceditq; in causis beneficiis & matrimonialibus, secus in criminalibus & profanis. 57.
- 8 Dilatio secunda dari debet impeditio facto aduersarij. Debet tamen impedimentum probare. 50.
- Nec excusatur quando potuit impedimentum remouere. 51.

Nec

- Nec restitutio datur aduersus illud. 52.
- Et de impedimento quis protestari debet, vt ei prosit. 53.
- 10 Dilatio plusquam semel in causis pecuniarijs tribui potest. Et probatoria dicitur peremptoria. 14.
  - Nam ea lapsa facultas probandi perempta est. 15.
  - 10 Negatiua proposita verbo potest, remouet potentiam ab actu. Nec ex ea resultat nec inducitur affirmatiua. 11.
  - Item destruit omne quod ei repugnat. 12.
  - Et omnes actus sequentes prohibet.
  - 13 Dicitio nullatenus, tantum denotat quantum clausula decreti annullatiua. Tollitque iudici facultatem dispensandi contrarium.
  - 14 Dilatio qualibet probatoria dicitur esse peremptoria licet non dicatur.
  - 15 Reip. interest lites in longum non protrahi.
  - 16 Dilationum materia est angustanda. Et hoc ad iudicem pertinet.
  - 17 Statutum limitatur & restringitur ex taxatiua in eo quod exprimit.
  - 18 Taxatiua ponit ea quae affirmat & caetera omnia excludit.
  - 19 Statim fieri dicitur quod in momento fit.
  - 19 Dicitio statim & incontinenti, secum trahit executionem iuris.
  - 20 Dicitio immediate, denotat quid fieri nullo intermedio. Et continuationem. 21.
  - 21 Statutum duas dilationes concedens tertiam dicitur prohibere.
  - 22 Testes produci non possunt post terminum legalem. Sed in eorum iurare debent & deponere. Et omnia fieri in eo termino. 23.
  - Et quod dicitur testes examinari posse post terminum, procedit in dilatione arbitraria a iudice data. Secus in determinata a iure. 24.
  - 25 Tempus legis labi permittens censetur iuri suo renuntiasse.
  - 26 Testium dicta post terminum non valent.
  - 27 Dilatio data a lege iudicis ministerio mutari non potest. Et haec est communis sententia. De qua Baldi exemplum. 28.
  - 28 Statuto quod contumax in banno ponatur & habeatur pro confesso, si non comparcat infra terminum 8. dierum. Iudex cum nec minueret nec prorogare potest.
  - 29 Ius aduersarij quando dicitur factum deterius. Interest partis aduersario terminos non repeti.
  - 30 Aequitas non suffragatur negligentibus.
  - 31 Negligentibus aequitas non opitulatur.
  - 33 Actor paratus debet ad iudicium venire.
  - 35 Termini legalis exclusio fortior est quam repudiatio. Et praerogatur in modum praescriptionis. 37.
  - 38 Statuta sic intelligi debent vt addant aliquid iuri

- communi. Etiam si illud corrigatur. 39.
- Nec intelligi debent sic vt incidamus in superfluitatem, si possunt aliter intelligi. Immo potius verba debent impropriari. 40.
- 41 Statuta iuris communis correctoria sic intelligi debent vt minus derogent iuri communi quam fieri possit. Et satis est quod aliquid operentur. Vt in exemplo quod adfertur. 42.
  - Fallit si velint corrigere ius commune, quia non debent ab eo interpretationem desumere. 43.
  - Et ubi de mente statuentium id constat. 44.
  - 47 Princeps per clausulam, sola facti veritate inspecta, videtur voluisse causam breuiare non autem prorogare.
  - 48 Quis minus audiri debet post terminum in summarijs quam in ordinarijs.
  - 49 Termini decurantur non autem dilatantur ex consuetudine iudiciorum.
  - 50 Impedimentum allegans debet illud probare. Et ubi remoueri potuit non excusat. 51.
  - 52 Impedimentum dicitur quod curari non potuit. Nec prodest si de illo non fuerit protestatum. 53.
  - 54 Impossibile reputatur quod dependet a voluntate Principis. Imputatur tamen ei qui non quasit an obtineri possit.
  - 55 Excusari non debet qui se in necessitatem coniecit.
  - 58 Rigor scriptus praesertur aequitati non scriptae.
  - 59 Impedimentum quomodo probetur, Et quomodo iudex in eo versari debet. 60.
  - 61 Impedimenti probatio quando non est difficilis non statuitur iuramento partis id allegantis.
  - 62 Probationes semiplene & iudicia sufficiunt in causis sui natura summarijs. Secus in summarijs ex privilegio.
  - 63 Impedimentum iuramento non probatur ad obtinendum tertiam dilationem.

Auxilium meum à Domino.

CONSILIVM CXV.

PRAETENDIT D. Blanca Barona sibi debere concedi nouam dilationem ad probandum pluribus rationibus, quarum prior est, quod vbiunque ius aduersarij non est factum deterius, sed omnia sunt integra, iusta est causa dandi secundam dilationem veluti quando secunda dilatio petitur ad probandum aliquid, aduersus quod reus ita potest facere suas defensiones, vt in prima dilatione potuisset. ita Bartol. in l. final. colum. 1. in fin. ff. de fer. Specul. in titul. de dilari. S. nunc videamus. versiculo sed nunquid. Butri. & Imol. in cap. ultra tertiam. de testibus, cum similibus. per

statutum sub rubr. quæ & quot dilationes &c. dicens, quod in causis summaris, uel una tantum dilatio assignetur dierum 15. ad probandum, uel quæ simul iunctæ non excedant prædictum terminum quindecim dierum. Hoc enim statutum munitum est dictione tantum, sicut præcedens, unde conueniunt ad illud dicta. Sed illud summè notandū est, quod si duæ dilationes (casu quo dentur) non debent excedere terminum. 15. dierum patet quod ex quo D. Blanca primò fuerit assignati. 10. dies ad probandum, postea uerò quinque, qui cum 10. iuncti constituunt. 15. dies alia dilatio sibi concedi non debet, cum uoluerit cum prioribus excederet 15. dies, quod statutum prohibet expressè fieri. Item quia tres dilationes concederentur contra statutum duas tantum concedēs ex hoc enim prohibet tertiam. l. cum prætor. cum ibi not. ff. de iudi.

22 † Sextò animaduerti debet, quod uersatur in termino legali, uidelicet à dictis Statutis assignato, quo casu testes post illum nõ possunt examinari, dicit enim Bal. in rubr. C. si ex fal. instr. ad fin. quod in termino iuris ille qui habet terminum ad probandum debet producere testes, ita quod iurent, deponant & probent, nec sufficit quod iurent, si non deponunt, quia hoc non supplet per iudicem, & solum iuramentum non ostendit quiditatem testimoniū † Idem Bal. in c. in nomine Domini. col. 2. de testi. dicit in dilacione legali non sufficere iurasse testem intra terminum. Nam ut satisfiat mandato legis, debet quis summa operari, ut omnia infra terminum fiant c. frequēs de testi. spole. e. pia. & ibi Ioann. Andr. & Archidia. de excep. in 6. † Quod ergo uulgò dicitur, testes post terminum examinari posse, uerum uidetur (inquit Bal.) in dilacione arbitraria data à iudice, secus in dilacione terminata à iure. Alibi quoque Bal. in l. si ea, col. fi. C. qui accus. dicit, quod quando statuitur terminus per legem uel statutum alicui personæ ad agendum, & non dicitur in statuto, quod postea non audiat, re integra postea non auditur. per. l. comissa. C. de adul. & dictum c. pia: eumque sequitur Alex. in l. si insulam. num. 34. ff. de uerb. oblig. & consi. 133. in fin. uol. 6. Crauer. consi. 166. nu. 15. † addens, quod permittendo labi tempus legis censetur iuri suo renunciaffe, post Calcaneum consi. 16. col. 10. & Baldum locis memoratis, sequitur Fely. in c. licet causam. col. 15. de prob. uer. primus casus. Quibus doctrinis inferitur, quod si de iure communi nõ possent post terminum legalem testes in eoiurati examinari, nisi primò statutum supra relatum concessisset terminum octo dierum ad faciendum eos deponere, multo minus debent induci posse noui testes non iurati, sicque Bal. in terminis argumentatur consi. 33. nu. 3. uol. 5. ubi dicit, quod cum forma statuti non dicat, quod elapsis quindecim diebus detur alia dila-

tio, dicendum uidetur, depositiones testium non ualere, † & posito quod consideretur ualere depositionem testium, qui iurauerunt in prima dilacione, nõ ualent tamen dicta testiū, qui postea iurauerunt. Nā id quod fit post terminum non ualet: quia permiffum ante tempus, post tēpus uel esse prohibitu. l. statuliberu. S. stichum. ff. de leg. 2. ita Bal. eleganter ibi de-

27 terminans contra D. Blancam † nec sibi prodesse debet, quod uersetur in dilacione quidem legis, hoc est statuti, sed data cum misterio iudicis expresso. Cum statutū dicat, quod iudex statuatur terminum &c. quo casu iudex minuire & prorogare illum potest, ut uoluerit Bar. & alii plerique in l. 2. ff. de re iud. Quia communis est in contrarium doctorum sententia, quod omnis dilatio, quæ datur à lege siue sine misterio iudicis siue cum illius ministerio, non possit per iudicem mutari. Ita Cuman. communem testatur. & latius confirmat Iasibi nu. 22.

28 Ripaque post eum. nu. 14. † Et de hoc est pulcherrima doctrina Bal. in i. iubemus. ad finem. C. de iudic. ubi ponit statutum dictare, quod contumax ponatur in banno, in quo assignetur ei per iudicem terminus octo dierum infra quem si non comparuerit, habeatur pro confesso. Nunquid iudex possit illum terminum minuire uel prorogare? arguit in primis Bald. quod sic, ex teorica Dini: quia iudicis ministerio assignatur, postea contrarium determinatur quia per statutum est tradita certa forma cum certa temporis moderatione. Et ideo nisi seruetur statutum in forma, non possit quis haberi pro confesso. Nam ista est quedam fictio, in qua introducenda iudex non habet potestatem sed lex. Patet igitur, quod licet dilatio legalis sit inducenda cum ministerio iudicis, ut in exemplo Baldi clarissimo statuto nostro conformi, non tamen iudex potest in ea se interponere prorogando, minus ergo in alia noua constituenda, auth. multo magis. C. de sac. sanz. eccel. Et ex prædictis hæc pars negatiua probabilior redditur & uerior, ut respondendo sigillatim contrariis apparebit, ad quod me totum accingo.

29 † Non obstat igitur primum, quod noua dilatio sit danda, quando ius aduersarii non est factum deterius. Nam primò dicitur, ius magnifici equitis Flafchi deterius fuisse factū, cū mortui sint plures testes ex suis, per quos reprobasset illos, quos nūc intendit inducere D. Blanca. Vnde quia dānificaretur, dictus Eques, ista Domina non debet audiri super hac noua dilacione per eam petita, ita Cy. determinat in dicta l. si ea. C. qui accus. Imol. in c. licet causam. col. pe. de prob. & alibi Doctores, & hanc mortem testium suorum paratus est. Eques incontinenti probare † Quinimmo plus dixit Alex. consi. 101. col. 2. uol. 5. non esse dandam nouam dilacionem, quando ius aduersarii non est factum deterius, sed ex nouis testibus inducendi

dis possit deterius fieri, declarando ut per eū. quod & clarius explicant Domini de Rota decis. 30. fuit dubitatum. in nouis. Dicit enim, quod multum partis interest, cui ius est quæsitum, quod terminis non repetatur, nec articuli admittantur: tum propter remissionem ad partes decernendam, quæ haberet forsitan longiorem tractum: tum quia si non admittantur, reportabit sententiam saltem absolutoria, si est reus, cum condemnatione expensarum actoris, quod est magnū interesse. Et hæc ad ueniam conueniunt magnifico Equiti in hæc in causa reo conuento.

31 † Secundò responderetur, quod illa distinctio de iure aduersarii facto uel non deteriore, prodegit in termino dato à iudice, secus in legali uel municipali: quia post illum quis non auditur. Ita signanter limitat & declarat Alex. in l. si insulam. nu. 34. ff. de uerb. oblig. in quo casu nos uersamur, ut in ultimo fundamento supra deduxi, & præter Alexandrū tenet idem Fely. in c. licet causam. num. 17. de probatio.

32 † Tertiò, quando testes antea fuerunt noti uolenti eos producere post terminum, tunc ne dum de rigore, sed etiam de equitate debet repelli; quia negligentibus æquitas non suffragatur. l. ab hostibus. S. fin. & l. non enim. ff. ex qui. caus. maior. l. si pupillus. in fi. ff. de priuil. cred. ita Salyc. in d. l. si ea. col. 3. C. qui accus. Fely. in dicto c. licet causam. & Natta consi. 251. col. penul. at D. Blanca uelut actrix in præfenti causa præsumitur habuisse notitiam testium † Nā debet actor paratus ad iudicium uenire, & in præparacione habere. l. actor. C. de prob. l. 2. ff. eo. l. qui accusare. & ibi not. omnes C. de eden. vnde Speculator, quæ refert ibi Dec. in titulo de prepar. iud. S. r. monet actorem, ut debeat se in probationibus, quas esset factururus, præparare, merito noua dilacione sibi non debet subueniri ad testes producendos.

34 † Ad secundum de mora purgabili in fra paucos dies, stat in contrarium doctrina Bal. in l. diffamari. col. 2. C. de inge. & manu. ubi facit differentiam inter terminum statutum per iudicem & per legem tam communem quam municipalem. Nam non licet uenire contra id, quod lex municipalis disponit. l. si. ff. de decr. ab ord. faci. differentia consistit, ut subdit Bald. quia contra statutum iudicis potest mora purgari, nisi transuerit in rem iudicatam per sententiam diffinitiuā uel per impositionem silentii factam

35 per interlocutoriam causā cognita latam. † Sed contra terminum legis municipalis uel communis iuris exclusiui non datur reparatio, nisi probetur impedimentum. Vnde concludit Iacob. de Are. quem citat Bal. quod fortior est exclusio termini legalis quam repudiatio. Idem quoque tenet Bal. in d. l. si ea. col. fin. C. qui accus. uerf. & nota quod, & in auth. ad hæc. col. 6. C. de usur. dicens, quod terminus legis statuitur in modū præscriptionis, merito mora pur-

gari non potest. cum Bal. refidet Alex. in l. si insulam. nu. 34. ff. de uerb. oblig. Cagnol. in d. l. diffamari. nu. 17. & Barto. Blarerius. cap. 8. nu. 40. ubi plenius attingit.

36 † Ad tertium, quod iudex ex officio, & ad partis instantiam, & in summaris, & in pleniis potest recipere testes, & eos interrogare quæ docunque, respondetur, quod ea procedunt de iure communi, secus stantibus statutis nostris supra relatis, quæ certum terminum perstringunt, eoque statim lapsos transeunt ad publicacionem, & ad terminum reprobatorium immediate, nec uolunt terminum præfixum excedi

37 posse. † Nā cum talis terminus à statutis præfigatur in modum præscriptionis, non licet aduersus ipsam uenire, ut dixit Bal. in d. auth. ad hæc & in d. l. diffamari. alioquin dicta statuta redderentur elusoria † cū tamen sic intelligi debeant ut addant iuri communi. Barto. in l. 3. S. toties. ff. de dam. infe. c. si Papa. de priu. in 6. Gl. in c. si Romanorum. 19. distin. & in c. solite. de maio.

38 & obe. † quod procedit etiā si ius commune corrigatur. l. 1. in fi. ff. ad munic. Bal. in not. q. consi. 495. uol. 5. Cast. consi. 192. col. 3. uol. 1. Soc. consi. 52. uol. 3. Natta consi. 308. col. 2. & 3. Alex. in l. 1. ff. de offi. eius. Dec. cōf. 283. col. 1. Bello. consi. 13. nu. 13. & plenius Roland. à Valle consi. 62. num. 3. uol. 3. dicens, quod nõ quam statuto dandus est intellectus, per quem incidamus in superfluitatem, quando potest alius accomodari, adducit castrissem. cōf. 436.

40 & Soc. iun. cōf. 6. nu. 5. uol. 1. † qui plus uoluit ad cuitandā superfluitatem in statuto uerba impropriari debere, pluraque id genus cumulat Roland. ad interpretandum sic statutum, ut ali quid operetur, nõ autem remaneat superfluum.

41 † Nec prodest D. Blanca dicere, quod immo statuta iuris communis correctoria sic intelligenda sunt, ut minus lædant & corrigant ius commune quam fieri potest. l. 2. C. de noxa. Cuman. consi. 30. Statuto cauetur col. 2. Cur. iun. consi. 7. n. 8. & 10. & consi. 105. Soc. iun. consi. 29. nu. 6. uol. 1. & consi. 122. nu. 5. uol. 2. Craue. consi. 259. num. 3. & Menoch. consi. 5. num. 3.

42 † satisque operantur hæc statuta, quod minuunt dilacionem, quæ de iure communi erat trium mensium in eadem prouincia, in continentibus uerò prouinciis sex mensium. l. 1. C. de dilati. reducendo eam ad dies 25. in ordinariis, & in summaris ad 15. Nam consideranda sunt dicta statuta diligenter, quod non simpliciter statuunt terminum. 25. uel 15. dierum: tunc enim possent obiectum procedere, sed prius addit taxatiuam tantum, terminoque lapsos mandata statim omnia publicari, & immediate statui terminum. 12. dierum reprobatorium. Secundum uerò statutum non uult, quod terminus excedat 15. dies † ex quibus apparet, quod dicta statuta nedum uoluerunt restringere tempus dilacionis, sed etiam prohibere, ne plures assignentur, corrigendo in utroque casu ius

communē, quo stante sic intelligi debet, post-
quā constat, quod ueniūt ad correctionem iuris cō-
munis, ita dixit Imol. in l. si uerō. §. de uiro.
col. 3. ff. de fol. ma. Soc. consi. 52. col. fin. uol. 3.
& consi. 89. col. 3. uol. 4. Goza. consi. 19. nu. 18.
Parif. consi. 91. nu. 12. vol. 3. dixique in l. 1. nu.
44 60. C. qui admi. † & nunc addo Alban. consil.
81. num. 31. dicentem, quod non debet statutū
intepretari secundum ius commune, quando
euidenter ab eo differt, uel ei euidenter dero-
gat. ubi de mente statuentium contrarium ap-
paret quoquo modo, ut not. in dicto §. toties.
Aret. consi. 105. Berous consi. 110. nu. 23. uol.
3. Rol. à Vall. in tract. de lucro dot. q. 26. num.
30. Franc. Burfat. consi. 12. nu. 55. quod certē di-
citur in his statutis apparere, ut supra deduxi.
45 † Ad quartum, de facultate magnifici con-
siliū procedendi sola facti ueritate inspecta. di-
co, quod per eam bene tollitur solennitas & or-
do iudiciarius, non autem ius quæsitum parti:
in his enim, quæ iudex habet facere, uerum est
quod non tenetur sequi regulas iuris ciuilib.
sed in his, quæ iam facta sunt à iure, ex quibus
iam ius est quæsitum parti, non potest aliquid
immutare, sed illud tantum sequi debet. l. bo-
na fides. ff. de pos. aliās esset auferre ius alteri
quæsitum, quod est contra naturalem æquita-
tem, ita dicit eleganter Bart. in extraua. ad re-
pri. uerbo uidebitur, ad finem, sequitur Ma-
tefil. notab. 15. Roma. consi. 248. & in repe-
rubr. de arbr. colum. 12. uersicul. Item si statu-
tum dicit, pulchrè Iaf. consi. 105. in fin. uol. 1. de
mūque Natta consi. 15. n. 12. & cum prædictis
etiam cōcordat Iaf. consil. 105. nu. 5. uol. 1. post
Dominos de Rota decif. 435. & 490. quos & a-
lios citat Io. Bapt. Asini. in praxi sua iudicio-
rum. §. 3. cap. 27. ubi nu. 4. ratione confirmat.
Nam nullus iudex esse potest, qui principe le-
gibus magis liber & solutus sit, cum omnem
quam habet libertatem à principe cōsequatur.
At princeps ius suum alicui adimendi, nisi ex
causa, & ea quidem urgenti, potestatem habe-
re non dicitur, ut per Bar. consi. punctus quæ-
sitionis uertentis inter Albertum. Roma. consi.
248. Lap. allega. 128. ergo nec iudex uirtute
clausulæ memoratæ id efficere pōt. Et ad pri-
mum casum tendunt plura, quæ de dicta clau-
sula congerit Gramma. decif. 20. qualis nō est
noster casus, sed in secundo uersamur stanti-
bus statutis memoratis, quæ prohibent aliam
dilationem probatoriam prima finita dari. Nā
cum per ea statuta sit ius quæsitum magnifico
Equiti Flasco, sibi auferri non potest uigore
dictæ clausulæ, siue potestatis ex ea proueniē-
46 tis † Et ita colligitur ex decif. Pedemontana
prima num. 15. ubi dicit, quod uirtute istius
clausulæ, circumscripta dispositione decreto-
rum Ducalium, quibus cauetur, secundam di-
lationem ad probandum non debere concedi
nisi ex causa. possent fieri probationes post la-
psum tempus datum ad probandū. Ergo stan-

tibus illis decretis contrarium disponentibus,
sicut in casu nostro statutis memoratis, uult se-
natus Pedemon. clausulam memoratam non
operari, nec quicquam opitulari.

47 † Ad quicum dico, quod Anch. & Imol. in
dicto c. ex ore. quos allegat Ripa in d. l. 2. de re
iu. loquuntur in abreuiatione temporis nō au-
tem in dilatione, Immo dicit Lanfranc. in cle-
men. dispendiosam. in prin. de iudi. quæ refert
idem Senat. Pedemont. decif. 1. nu. 31. quod
princeps per clausulam prædictam, sola facti
ueritate inspecta: qua causam cōmiserit, non
uidetur uoluisse causam prorogare sed potius
abreuiare, idque uerè principi conuenit, qui
dixit in l. properandum. C. de iudic. sibi uisum
esse properandum, ne lites fiant penè immor-
tales. † Confirmatur. Nam in summariis quis
debet minus audiri posse post terminum quam
in ordinariis, cum in illis celerior expeditio re-
quiratur, ut uoluit Fely. post Aret. in c. licet
causam. col. 13. limitat. 4. de prob. Georgius
Natta in cle. sape. §. & quia super Glo. non ob-
stante. de uerb. signi. & Natta consi. 252. nu. 4.
49 † Rursus Angelus consi. 64. col. fin. uol. 2. post
Bar. in l. si. ff. de fer. demonstrat, terminum qui
dam breuiari posse, dilatori uerò nequaquam.
Idque dicit hodie ex communi iudiciorum cō-
suetudine seruari, secundum quam termini iu-
ris decurrantur, ut not. Bar. in auct. qui semel.
C. quomodo & quan. iud. sed non inde surgit
causa legitima prorogandi dilationem, prout
concludit Ang. ergo minus nouam dandi, &
ita facile patet, Asinium supra citatum in dicto
cap. 4. malè locutum arguendo de breuiatione
dilationis ad eius dilatationem: quia repugnāt
decisiones prædictæ. præter quod est etiam di-
uersa ratio. Nam breuiatio tendit ad publicam
utilitatem, quod lites finiuntur, dilatio uerò
illi aduersatur, cum lites diutius durent. l. pro-
perandum. in prin. cum sibi not. C. de iudic. &
ideo non ita secundum facile sicut primum cō-
cedi debet.
50 † Ad sextum & ultimum, quod fundatur in
æquitate propter impedimentum causatum.
D. Blacè facti Equitis absentis. Considerādū
est, quod regulariter allegans impedimentum
debet illud probare, sicque tantū fecisse quod
nisi fuisset impeditus fecisset quod tenebatur.
l. qui comeatus. & ibi not. Bar. ff. de re mil. Bal.
in l. 2. §. quod diximus. ff. si quis caut. ubi Iaf. &
Alex. concludūt, quod apparere debet de dili-
gentia, sequitur Innoc. Butr. Abb. & Fel. in c.
ex transmissa, in prin. de præsc. Dec. consi. 454.
nu. 6. consi. 552. nu. 7. Boeri. decif. 40. Vanti-
de nulli. sent. ex defectu iurisdictionis. nu. 166.
Craue. consi. 151. num. 22. & consi. 176. num.
6. Menoch. de arbi. iud. lib. 2. Centur. 2. casu.
118. ad fin. Natta consi. 258. nu. 6. sed non pro-
bat D. Blanca instantiam fecisse coram Illustrif-
simo Principe uel magnifica Signatura iura-
mentum deferri testibus suis. Et etiam senes
aut

aut ualitudinarios ad perpetuam memoriam
examinari, quæ sibi cōcessa fuisset Equitis ab-
51 sentia non atenta † meritò tale impedimen-
tum non debet eam excusare, cum poterit il-
lud remouere, ut declarat Bar. in l. sed & si per
pretozem. §. secundo. ff. ex quibus causis ma-
ior. Socin. in l. quibus diebus, not. tertio ff.
de rebus dubiis, Dec. in l. prima, in fine. C. de
bono. possessio. secundum tabul. & consilio 677. nu-
mero tertio, Gozadin. consilio 38. numero un-
decimo, Socin. iunior consilio 76. numero 79.
uolumine primo. Craue. consilio 270. nume-
ro tertio. Menoch. de arbit. iudic. libro se-
cundo, Centur. secunda, casu 118. & consi. 100.
numero 116. ubi post Parif. consilio 67. nume-
52 ro 64. vol. tertio. † concludit, propriè impe-
dimentum dici, cum euitari non potuit, non
è contra. Et adeo uerum est, impedimentum
non excusare, quando remoueri potuit, ut ad-
uersus illud nec etiam restitutio in integrum
sit concedenda, secundum Fely. in dicto
capitulo ex transmissa. columna prima, &
Parif. tertia. Roman. consilio 435. Cagnol. in
l. qui potest facere, columna prima, ff. de re-
gulis iuris. Alexander consilio 72. columna
finali, uolumine quinto. Dominus meus Ri-
minaldus in l. procurator, ultimo notab. C. de
eden. Dec. in capit. cum inter, columna octaua
de exceptio. & consilio 677. Crot. in l. si is qui
pro emptore. ff. de uicupio. Vasquius contro-
uers. Illustr. lib. secundo cap. 60. numero 10.
Quin fortius addo, quod si constaret D. Blan-
cam instetisse testes iurare, & examinari ad per-
petuam memoriam, idque sibi fuisset denega-
tum propter Equitis absentiam † cum tamen
53 de illo impedimento non fuerit protestata, il-
lud sibi non prodesset, ut notant scribentes
in §. quod diximus, supra citato. Fely. in d. c.
ex transmissa. limita. 3. Marian. in tract. de dila-
ti. artic. 18. questio. 5. colum. 4. uersicu. aduer-
te tamen, Boer. decif. 40. num. 8. Ripa in tract.
de peste, titulo de priuili. iudici. num. 22. &
24. Parif. consil. 101. num. 95. & consi. 124. nu-
3. uolum. 1. Socin. iun. consi. 104. nu. 26. vol. 3.
Menoch. in d. consi. 100. num. 118. sed nec in
stetit, nec diligentiam fecit, nec protestata fuit
D. Blanca, meritò sibi subueniri non debet
54 † Tantoque magis, quia negari nō potest, quin
in culpa fuerit D. Blanca non querendo, nun-
quid istud à principe uel magnifica Signatura
posset obtineri, ex eo quod scribit Bald. consi.
395. pro D. Dinaldo, colum. 1. uolum. 2. dicēs
quod licet reputetur impossibile, quod depen-
det à uoluntate principis, culpa tamen impu-
tatur ei, qui à Principe illud non postulauit, &
quesiuit quantum in se erat, an illud obtineri
posset, uel non. Idemque dicit Castr. consil.
433. colum. 3. uolum. 1. Roma. consi. 332. col.
2. Craue. consi. 64. in fin.
55 † Præterea, cum potuerit D. Blanca prius-
quam discederet Eques teste quotquot uo-

lebat inducere & examinari facere tunc uel po-
stea priusquam morerent, si tamen est uerum
quod perierint: quia non probat ullo modo,
idque non fecit sed in illud impedimentum
Equitis absentis & mortis testium incidit,
excusari non debet, sicut nec ille solet excusa-
ri, qui in necessitatem se coniecit. l. si fide-
iussor. §. si necessaria. ff. qui satis. cogan. & ibi
Bart. notat & Cagnol. in l. qui cum alio. num.
56 16. ff. de regul. iur. † & hinc cessat æquitas
allegata: quia negligentibus æquitas non su-
fragatur. l. ab hostibus. §. fina. l. non enim. ff.
ex quib. caus. maio. l. pupillus. in fin. de priuili.
cred. Sal. in l. si ea, col. tertia. C. qui accus. Nar-
ta consil. 251. colum. penul. ultra quod æqui-
tati prædictæ respondent ipsimet Domini de
57 Rota decif. 30. citata † dicentes, quod
procedit in causis beneficialibus & matrimo-
nialibus, secus autem eriminalibus & profa-
nis propter uarias rationes, maximè uerò
quia materia dilationum est amputanda, qui-
bus & alia potest annexi non minus pulcra.
Nam nos habemus scriptum rigorem, quod
plusquam una dilatio dari non potest d. l. fin.
ff. de fer. l. prima. C. de dilat. cum similibus,
æquitas uerò, quæ allegatur, nequaquam scri-
pta reperitur in casu nostro sed in causis merca-
torum tantum, de quibus per Felin. in di-
cto capitulo licet causam. limitatio. secun-
da, qui refert Dominos de Rota, & secus
58 quam loquantur. † quo stante, rigor præ-
dictus scriptus præferri debet æquitati non
scriptæ, ut notat Glossa, Bartolus, Baldus &
Salyce. in l. prima, ff. de legibus, Glossa, Bal-
dus, Salycetius & Iason post alios in l. pla-
cuit. C. de iudic. Decius in l. in omnibus qui-
dem. numero decimo ff. de regul. iuris. qui &
59 alios citat † Nec eorum sententia satis est
ruta, qui dixerunt impedimentum solo iu-
ramento probari. Nam uerior est opinio,
quod arbitrio iudicis hæc probatio fiat, ut uo-
luerunt Ioann. Andreas, Gemini. & alii in ca-
pitulo primo, de dolo & contumacia libro sex-
to, Guid. Pap. questione 64. Curtius in l. admo-
nendi. numero 280. ff. de iureiurando, quam
& communem testatur Alexander in dicto §.
quod diximus. Et post eum Iason, Antonius
Petruccius in l. secunda, numero 348. ff. de iu-
reiurando. Vantius in tractatu nullitatum.
titulo de nullitate ex defectu iurisdictionis or-
din. num 166. in fine Menoch. de arbit. iudi.
libro secundo Centur. secunda, casu. 118.
60 † Vbi per hoc insert, quod iudex diligenter
considerabit personæ, loci ac facti qualita-
tem, & interdum plenam requirit proba-
tionem, quandoque semiplenam, nun-
quam uerò solum iuramentum loco proba-
tionis. Nam quod attinet ad personam
quid scire potuit Domina Blanca de alle-
gato impedimento, morte testium, &
id genus, quæ per suos agentes regitur
in

in hac causa, nudumque suum nomen duntaxat communicatur: certè nihil loci pariter & facti qualitas non in remotis regionibus contigit, sed in hac urbe, meritò de plena probatione tractandum est, non autem per iuramentum tantum: † quoniam, quoties impedimentum probatio non est difficilis, non statim iuramento partis illud allegantis, ut uoluit Bald. confi. 33. col. 2. uol. 5. & ante Menochium longè prius idem dixit Abb. confi. 64. nu. 2. uol. 2. ubi sequutus opinionem Ioannis Monaci, Ioannis Andre. & Archi. in d. c. 1. de dolo & contumacia, arbitrarium esse considerata personæ, impedimenti & causæ qualitate. Vnde iudex erit contentus iuramento, quando exigit semiple nam probationem, non autem quando plenam quod summè notandum est. Nam, prout declarat Aret. † confi. 163. sicut Ioannes. col. 5. sub. n. 5. uerfi. non obstat. & post eum Natta consil. 152. col. fin. licet in causis, quæ sui natura sunt summarie, sufficiant indicia uel semiplenæ probationes: quia nullius uel modici sunt præ iudicii, uel aliud iudicium expectant post se. Tamen ubi causa non est de sui natura, sed ex priuilegio summaria, tunc quia igitur de iure irrevocabiliter auferendo à partibus, dicitur esse summaria tantum quò ad ordinem & modum procedendi, sed quò ad probationes utriusque partis dicitur esse plenaria, nec differt à causis ordinariis, prout plenè declarat Bar. in extra. ad repri. uer. summarie, & alibi cū similibus, quos allegat Natta. Nos autem uerfamur in 2. casu: quia causa præfens est summaria tantum ex rescripto principis nostri, non autem sui natura, cum de dominio bonorum disputent partes, ideo probatio plena requiritur impedimenti quod allegatur, non autem sufficit per iuramentum tantum.

† Postremò nō omitto, quòd hic in effectu fuerunt assignatæ duæ dilationes, prima. 10. secunda. 5. dierum, prout supra deduxi, quo casu, non deuenitur ad tertiam probando impedimentum per solum iuramentum, sed requiritur exacta probatio, prout uoluit Speculat. in titulo de dilatio. §. uidendum, uerficulo in summa, Cast. & Iaf. in d. l. fin. numc. 48. ff. de feriis.

Et ex his remanent sublata omnia superius deducta per Dominam Blanca circa dilationem per eam petitam, quæ sibi nullatenus est concedenda, quicquid de in integrum restitutione dicendum sit, quam non petit, & ob id nunc missum facio.

Hippoly. Rim. Ferrar.

Pro eruditissimo viro tam in bonis literis, quàm artibus, & præclaro Vate. Do. Cynthio Io Baptista Gyraldo affine charissimo.

ARGUMENTVM.

Quando facta uel immutata dicatur uoluntas testatoris. Et translatio hereditatis in alios pœna uel conditio censerit debeat, egregiè disputatur.

S Y M M A R I V M.

- 1 Legitima modus, dilatio, uel orus imponi non potest.
- 2 Nec de fructibus ea solui, sed de substantia testatoris & plena proprietate. 2.
- 3 Fructus in legitimam non imputantur.
- 4 Legitima dicitur pars eius, quod filius esset habiturus ab intestato. 18.
- 5 Et debetur cū fructibus à die mortis testatoris. 5.
- 6 Testator non presumitur disposuisse, quod in specie non potuisse.
- 7 Nec lex id presumit.
- 8 Promissum sub conditione, ea purificata statim debetur.
- 9 Puri & purificati idem est iudicium.
- 10 Conditio purificata habetur pro pura.
- 11 Et retrahitur ad tempus inise obligationis. 10.
- 12 Contractus ab initio voluntarij sunt postea uero necessarij.
- 13 Voluntas testatoris seruari debet.
- 14 Et pro lege habetur. 13.
- 15 Totumq. facit. 14.
- 16 Casus dicitur in testamento comprehensus si ex uerbis concipi potest.
- 17 Nec omisus dicitur sed comprehensus si ex eius mente colligitur. 16.
- 18 Filia exclusæ per statutum legitima non debetur.
- 19 Et præteriri potest nec reddit testamentum nullum. 19.
- 20 Dotiq. sibi relicte potest adijci conditio. 20.
- 21 Masculi fortius succedunt ex testamento: exclusæ filia, stante statuto eius exclusiuo.
- 22 Moderator & arbiter quilibet est in re sua.
- 23 Principis assertioni non statim in præiudicium terij.
- 24 Nec ex clausulis corroboratur assertio sua. 25.
- 25 Nec sine citatione eorum quorum interest. 26.
- 26 Nec ubi preces sunt obreptiæ. 27.
- 27 Clausule non operantur propter obreptionem.
- 28 Orans uerbum quandoque preceptiuum.
- 29 Mutari quando dicatur dispositio. 30.
- 30 Vt actio 30. uel persona.
- 31 Executie Regi Dominus addidit annos quindecim uita sua.
- 32 Fracta quando dicatur dispositio.
- 33 Via melior dicitur utriusque parti consulens.
- 34 Testamentum respectu formæ dicitur indiuiduū.
- 35 Datum sub conditione censerit adimpleri sub contraria

- 36 contraria conditione.
- 37 Hereditas sit patrimonium aduentis.
- 38 Hereditas dicitur in pœnam translata, quando pure data fuit & adimplere sub conditione pendente a factio tertij. 38.
- 39 Idem quando quid iniungitur honorato, & si non impleat priuatur & in alium transfertur. 37.
- 40 Si uero pure datur & nihil iniungitur sed sit ademptio sub conditione, non dicitur in pœnam fieri sed sub contraria conditione. 43.
- 41 Idem si quid sub conditione datur & adimitur si conditio non contingat. 47.
- 42 Translatio in dubio censerit in pœnam facta.
- 43 Doctoris dictum debet intelligi secundum legem quam allegat.
- 44 Cephalæ declaratio ad l. pater familias. ff. de her. insti. nunquid procedat.
- 45 Menochij sensus ad l. pater familias. ff. de her. insti. damnatur. 42.
- 46 Pœna dicitur quando uni nihil abest & alteri nihil adest.
- 47 Nec pœna dici potest nisi precedente præcepto de aliquo faciendo, quod si non fiat ponitur punizio. 43.
- 48 Bartolus in l. pater familias. ff. de hered. insti. declaratur.
- 49 Et à contrarietate quam notat Cumanus saluatur. 45.
- 50 Pœna culpam presupponit, unde dicitur esse noxæ uindicta.
- 51 Nec sine mora dari potest.
- 52 Relictum conditionale nullum ius tribuit ante conditionem.
- 53 Prælati in quærendis potest ecclesia præiudicare. Sicut et statutum laicorum.
- 54 Clausula omni meliori modo, dispositionem non restringit ad specificata.
- 55 Et operatur ut relictum filio dicatur causa institutionis factum. 51.
- 56 Et habet vim clausule codicillaris ad sustinendum testamentum. 52.
- 57 Operatur q. derogationem specialem ad testamentum quod haberet clausulam derogatoriam. 53.
- 58 Translatio in vim pœnæ fieri potest etiã quando conditio uel implementum pendet à facto tertij.
- 59 Et quando odium est rationale. 55.
- 60 Institutus ex facto suo priuari potest.
- 61 Actus a tribui debet personis, quarum contemplatione factus fuit.
- 62 Approbatio sit colligendo fructus.
- 63 Gloss. in l. 2. ff. de his qua pœna nomin. declaratur.
- 64 Repugnantia uitiat dispositionem.
- 65 Et simul stare non potest. 61.
- 66 Heredes duo in solidum esse non possunt.
- 67 Relatio fieri non debet ad ea ex quibus correctio sequeretur.
- 68 Nec quando contradiceret uoluntati testatoris. 64.

- 65 Institutionis appellatione non uenit substitutio conditionalis.
- 66 Substitutio fideicommissaria non dicitur proprie substitutio.
- 67 Copula & inducit repetitionem præcedentis qualitatibus in eadem oratione, Et una illius pars declarat aliam. 67.

Auxilium meum à Domino.

CONSILIVM CXVI.

Dominus Marcus Bardella reliquit iure institutionis in testamento suo Domina Paresina & Bartolomeæ filiabus suis, & utriusque earum libras duas mille sibi prius in dotem datas, & præter eas libras quinque mille, quas uoluit eis dari post eius mortem hoc modo, uidelicet Domina Paresina cum habilitate & commode absque eo, quòd heredes sui molestentur in rebus immobilibus, Domina uero Bartolomeæ post satisfactionem sororis singulis annis libras. 500. & plus si fieri posset, dummodo non alienentur immobilia, uxorem uero suam heredem instituit, eiq. filium suum substituit, quo sine filiis decedente dictam Paresinam & Bartolomeam substituit, & post earum mortem filios earum mascululos, demumq. subiunxit, & si Summus Pontifex, uel Illustrissimus Dux noster, uel alius quacunque auctoritate ullo unquam tempore infringeret uel immutaret præsentem dispositionem, uel præfens testamentum directe uel indirecte, eo casu dicitur testator firmis manentibus institutionibus & relictis dictarum filiarum instituit sibi heredes uniuersales omnes mascululos legitime descendentes de domo & familia ipsorum de Bardellis. Mortuo testatore Dominus Sebastianus Landus appellatus il Putrino, supplicauit Excellentissimo Duci, & rescriptum obtinuit quod uenderentur tot de bonis ualoris librarum trium millium pro satisfactione dotis Domine Paresina coniugis sue. Dominus uero Emanuel Bellaia rescriptum obtinuit commissionis causa Prætori Ferrarie pro consequendis libris tribus mille ex causa dotis Domine Bartolomeæ nurus sue. Sicque condemnata fuit uxor testatoris, & date fuerunt tenete bonorum immobilium pro uera sorte & interuorsuri in rationem librarum sex pro quolibet centenario & anno.

Veritur de tribus in præfenti Themate. Primò nunquid isti casus, qui post mortem testatoris euenerunt, dicantur comprehensi in eius dispositione.

Secundò, nunquid dici possit fracta uel immutata fuisse uoluntas testatoris.

Tertiò, nunquid quod ipse disposuit de

E tran-

translatione hereditatis in alios de Bardellis dicatur poena, vel conditio, cum inde surgat effectus & differentia, de qua dicemus.

- 1 Circa primum dicendum uidetur, hunc casum non comprehendi sub dicto testō quoniam cum iure institutionis & legitimæ debite filiabus suis in bonis & hereditate sua reliquerit dictus testator dictas quæritates, utique non potuit in eo relicto ponere modum, dilationem, vel aliquod onus. l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testa. † nec uelle quod de fructibus dictæ dotes soluerentur, sed de substantia testatoris & plena proprietate solui debuerunt. l. fin. §. repletionem. & ibi Bal. Ang. Cast. & Iaf. post alios quos citat. C. de inoff. test. & post eos Fernand. Vafquius in dicta. l. quoniam, numero 220. qui communem testatur. Alex. consilio 28. col. 2. uolumi. 4. Socin. Iun. consilio 109. nume. 7. uolum. 1. qui dicit hanc opinionem non habere contradicentem, sicque obtentum fuisse, sequitur Anto. Gab. Roman. in suis conclusionibus libr. 6. de legitima conclu. 1. numero quinto & 41. † probatque triplici ratione. Prima quidem, nam fructus in legitima non imputantur. l. scimus. & ibi not. omnes. C. de inoff. test. Rip. in l. in fidei commissariam. nume. 38. ff. de reb. Menoch. conf. 88. numero 18. dicens hoc esse satis clarum, & secus esset, si sufficeret eam de fructibus præstari: quoties enim tot æquivalentes ei quis percepisset, dici posset satis factus. † Secunda ratio est: quia legitima dicitur pars eius, quod ab intestato filius habiturus fuisset. l. parentibus. & auct. nouissima. C. de inoff. test. §. 1. in auct. de tri. & se. Tobias Nonius conf. 13. nu. 1. & conf. 18. nu. 15. Glo. notab. in l. Papinianus. §. unde si quis. & ibi not. Bal. Ang. & Cuma. ff. de inoff. test. Card. conf. 151. cum similibus copiose deductis per Brun. in tract. quod stant. masc. arti. 13. num. 3. igitur in plena proprietate debetur, in qua succederet ab intestato.
- 5 † Tertia est ratio: quia legitima debetur cum fructibus à die mortis testatoris. d. l. Papi. §. unde si parens. Alex. conf. 69. uol. 1. Rui. conf. 56. nu. 2. vol. 2. Soc. Iun. conf. 184. num. 13. vol. 2. Burfat. conf. 92. nu. 17. ergo datur intelligi eam in plena proprietate deberi, non in fructibus tantum. Quare subiiciens testator. Si Summus Pontifex, Illustriss. Dux &c. † non intelligitur de his casibus uoluisse loqui, super quibus non potuisset in specie disponere, per doctrinam Bartoli in l. si quis sub conditione. ff. de cond. insti. Bald. in l. fin. §. in computatione. ad fi. C. de iure deli. Dec. consilio. 504. col. 91. & in c. 1. lect. 2. Glo. ab omnibus. de consti. Craue. conf. 106. num. 6. Natta. conf. 68. nume. 3. D. meus Rimi. conf. 245. numero 24. ubi dicit, quod lex non præsumit, testatorem uoluisse, nisi id quod de iure potest. unde quando uoluit hæ-

reditatem suam in alios de Bardellis transferri. Si Summus Pontifex, Dux, aut alius infringeret & immutaret testamentum suum, debet intelligi respectu casuum, super quibus potuit disponere, non autem prædictorum, de quibus non potuit, ut quod legitima filiabus præstaretur de fructibus cum habilitate, terminisque præfinitis ab eo.

- 7 Secundo confirmatur hæc opinio. Nam fatetur ipse testator, se dictas pecunias promississe dari facere dictæ Paresinæ post eius mortem in præsentia. D. Ducis, & aliorum de Trottis, quæ uerba denotant, ut statim secuta illius morte dari deberent Paresinæ. † Nam promissum sub conditione, ea purificata statim debetur. l. legata sub conditione. ff. de con. & de. l. si post diem. ff. quan. dies lega. l. si ea. & l. legatum. C. de cond. inser. Socin. Iun. consilio 172. numero 18. uolumine secundo. † Unde dicimus, quod puri & purificati idem est iudicium. l. si pupillus. ff. de cond. insti. l. sed & si de sua. prope. fin. ff. de acq. hered. Iaf. in l. pecuniam. columna secunda. ff. si cer. pe. & in l. quoties in diem. ff. de uerbo. oblig. Ruin. consilio 31. numero 4. uolumine 4. Paris. consilio 11. numero 64. uolumine primo. Socin. Iun. consilio 113. numero secundo, con filio 125. numero primo uolumine 2. † & conditio purificata habetur pro pura. Socin. Iun. consilio 160. nume. 73. uolum. 2. Ceph. conf. 272. num. 60. Nec im merito: † quia conditio purificata retrahitur ad tempus inita obligationis. l. necessarium. §. quod si pendente. ff. de peric. & commo. rei uen. & ibi Bar. Old. conf. 139. in prin. Alex. consilio 88. colum. 3. uolum. 2. conf. 25. uolum. 3. Neguf. in tract. de pignor. 5. par. 2. memb. Porti. Imol. consilio 176. numero. 9. & Laurent. Kirchof. consilio 17. numero 11. primo Tomo diuerforum Germaniæ, unde non potuit testator in testamento adiacere, quod cum habilitate soluerentur, & de fructibus præstaretur dictæ pecuniæ, † quæ contractus ab initio uoluntarii, fiunt postea necessarii. l. sicut. C. de acti. & ob.

Tertio concurrat, quod deprecatuè locutus fuit testator ibi. *Orans tamen ipse testator diuini Putinum & dictam D. Paresinam, ut uelint se circa dictam executionem bene & amice gerere.* Quare non fuerunt arctati id facere licet potuissent. l. fape. cum ibi not. ff. de offi. præf. Et hæc sunt, quæ prima facie circa primum quæsitum dubium facere uidentur.

Quibus tamen non obstantibus contrarium de iure dici debet. Nam clara fuit dispositio testatoris circa modum soluendi dictas pecunias, & si secus fieret transferendi bona in alios de Bardellis. Et clarum est, quod ille modus ordinatus à testatore non fuit seruatus, ergo negari non potest, quin casus qui postea contingunt, dicantur comprehensi sub testamento ipsius

- 12 Ipsius Marci † Sicut etiam negari non potest, quin sua uoluntas seruari & attendi debuerit. l. cum quæstio, in fine. C. de legat. l. l. cum uirum. C. de fidei commiss. l. penultima & fi. C. de nec. ser. hgr. inst. ubi dicit Bald. quod lex prosequitur uoluntatem testatoris sicut uentor leporem † unde dicimus, quod uoluntas testatoris habetur pro lege, siue pro lege seruari debet. §. disponat. in authen. de nupt. cap. vltima uoluntas. 13. quæstione secunda, Portius Imol. conf. 99. nume. 1. Angussolius consil. 58. nume. 10. vniuersitas Rostochiensis consil. quarto, nume. 9. primo tomo diuerforum Germaniæ, cum ut conseruetur, & ne uel minimam offendatur publicè interfit, ut ponit Connanus in commentariis iur. ciuil. lib. 5. capitul. 7. colum. 5. & est text. in l. uel negare. ff. quem. test. aper. † & totum faciat, ut inquit text. in l. ex facto, la grande. ff. de hered. instituend. Socin. in l. in conditionibus. ff. de conditio. & demonstra. Angussol. conf. 18. lib. 6. nume. 14.
- 15 † Confirmatur. Nam casus dicitur in testamento comprehensus licet expressus non fuerit, si ex uerbis concipi potest. l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de liber. & posthum. unde dicit Cast. ibi, quod illa actio censetur intentata, quæ ex uerbis in libello deductis concipi potest. At testator uoluit solui pecunias cum habilitate & commodè singulis annis sine uenditione bonorum immobilium, & si Dux uel alius immutaret suam dispositionem uocauit Bardellos. Igitur ex uerbis suis concipitur hic casus adiudicationis & tenentur bonorum factæ & obtentæ per Putinum & Bellaiani auctori-
16 tate rescriptorum, de quibus supra. † Immo uerò casus non dicitur omissus à testatore sed comprehensus, qui ex eius mente colligitur, ut tradit Curt. conf. 51. colum. 12. uersiculo. condescendendo ad testamentum. consil. 63. colum. 5. uersicul. nam siue loquamur. Paris. consil. 25. nume. 38. & consil. 66. numero 60. uolumine tertio. merito tales casus dicuntur omnino comprehensi sub hac dispositione testatoris.
- 17 † Nec obstant adducta in contrarium. Nam que ad primum pro solutione considerandum est, quod stante statuto Ferrariæ foeminarum exclusiuo stantibus masculis, prout extabant filii fratris dicti testatoris ab eo nominati, non debebatur aliqua legitima filiabus suis, sed de fructibus tantum contentæ esse debebant, nec occasione legitimæ poterant quicquam dicere stante filio, ut habetur in statuto. Quod filia sit contenta &c. & hanc conclusionem firmat Cast. consil. 108. Super eo, de quo queritur, colum. prima. † ea ratione motus: quia legitima est portio portionis, quæ debetur ab intestato. l. cum quaritur. l. parentibus. C. de inofficio. testamen. & dixi supra nume. quarto. sed ab intestato nulla portio debebatur si-

liæ exclusæ per statutum, ergo nihil erat de quo sibi portio aliqua deberetur pro legitima, idèque repetit Cast. consil. 197. in casu præsentis. consil. 230. pro pleniori. Roman. consilio. 16. Ancharan. consil. 48. Nat. in tracta. quod stant. mascu. quæstione prima. nume. 12. Alexand. in l. Gallus. §. & quid sit tantum, ff. de liber. & posthum. Dec. conf. 26. conf. 180. consil. 196. & conf. 505. Cephal. conf. 281. numero 38. † & propter hoc potuissent dictæ filia à patre præteriri, nec earum præteritio redidisset testamentum nullum, ut not. Bartol. in l. final. ff. ad Tertulia. Bald. in l. maximum vicium. C. de liber. præterit. & post eum Cast. Alexand. & Modern. in dicto §. & quid sit tantum. & in l. filia dotem. C. de collatio. Alex. consil. 47. abundè. colum. penul. uolum. 2. & in finiti propemodum, quos cumulat Brun. in tracta. quod stant. masc. art. 10. q. 4. siue instituti sint agnati, siue non, ut per eum nu. 43. † Et licet statutum disponat, quod sint dotanda, non tamen disponit, quod debeant habere iure institutionis. Unde sequitur, quod relicto dotis adiaci potest conditio per testatorem, ut plenius prosequitur Cast. in dicto consilio 108. & est doctrina Bar. in l. Titio centum. §. Titio genero ff. de conditio. & demonstra. sicut & Laurentii de Pala. in tract. quod stant. mascu. num. 33. hancque conclusionem repetit in aliis locis cumulat per Dec. qui & alios refert & dicit esse communem consil. 196. & consilio 226. columna prima. Idemque tradit Rub. conf. 122. & Crauet. consil. 11. colum. 4. † proceditque dicta conclusio, nedum quando pater intestatus decessit, sed etiam quando fecit testamentum filiabus institutis in certa summa pro dotibus suis, & filio uel agnatis masculis in uniuerso, prout in casu nostro contingit. Nam sicut in primo casu succederent & filiam excluderent non condito testamento ex tacita uoluntate defuncti, fortius admitti debent habentes uoluntatem expressam testatoris, ut declarat idem Castren. consilio 110. super primo quæsito secundo dubio, quod etiam reperit consilio 196. in puncto queritur, columna secunda, uolumine primo, quem refert & sequitur Gallian. in dicto §. & quid sit tantum. numero 52. ubi prius Alexander columna septima, uersiculo reperio. & Ripa numero 114. post Ancharan. consilio 114. in casu nuper. unde cessant, quæ dicuntur de doctrina Bartol. in dicta l. si quis sub conditione. & sequacium, cum potuerit sic testator
22 disponere † & quilibet de re sua sit moderator & arbiter. l. in re mandata. C. mandati l. etiam, in principio ff. soluto matrimonio.

Nec obstat, quod princeps in rescripto facto precibus Putini mandet uendi tot de bonis, quot sufficiant dictæ satisfactioni, dispositione testatoris non obstante. Quoniam sibi constat

& Paris. confilio 19. numero 138. volumine secundo.

Nihilominus his non attentis in contrariam sententiam descendo plures casus distinguens, diuersos tamen à considerantis per Cephalum, saltem ex parte si non in totum in allegato confilio. 92.

Primò nanque contingit aliquando, quòd quis purè uocatur, deinde sibi quid iniungitur si non implet priuatum relicto, tunc dispositio non fit conditionalis, sed poena dicitur à testatore adiecta, quæ resoluit ius purum & quæsitum, casus est in l. uxorem. §. heres. ff. de leg. tertio, per quem sic tradit Aret. in l. Titia. col. 3. ff. de uerbo. oblig. Nam si hæres vel legatarius rogatus est, quem adoptare, & sic in iunctum sibi fuerit id onus adaptandi, quòd si non fecerit, fuerit exheredatus legatove priuatus, subdit textus. Tale onus non ualere uelut poenale. Nunquid autem dicto casu res liberè maneat apud grauatum, uel ad uenientes ab intestato potius spectet, ponunt Glo. Bart. & ceteri eodem loco. sicut & Imol. in d. l. pater famil. ad fin. quod ex industria misum facio, cum non sit iste casus noster, ut inferius ostendam.

38 † Secundò quandoque quid alicui purè datur, & insuper onus iniungitur, posteaque datum adimitur illi sub conditione pendente à facto tertii, ad differentiam primi casus, in quo conditio pendebat à facto uocati, & tunc pariter dispositio dicitur in poenam facta, & non ualeat: quia ex facto tertii nemo priuari debet, text. est in d. l. pater famil. ubi duobus institutis iussit testator monumentum facere in diebus certis, & si quis eorum secus fecerit omnes exheredauit. Alter hereditatem prætermisit, alius uero monumentum construxit, quæsitum fuit, nunquid minus hæres esset ob eam rem, quòd coheres eius hereditatem non adiiisset. Respondet tex. heredem esse, nec ex alterius facto priuari, & in hoc casu uenit intelligendus Bart. ibi oppo. 4. quoniam

39 se fundat in eo tex. † Cum dictum doctoris intelligendum sit, secundum legem quam allegat, ut ipse docet in l. non solum. §. liberationis. ff. de lib. leg. quem sequitur Ias. in l. cum filio. numero 129. ff. de leg. primò, Paris. confilio 71. numero 12. volumine tertio, D. meus Rimi. confilio 95. numero 80. cum uulgaribus. Vnde quando dicit Barto. quòd ibi fuit hereditas data purè, ademptio uero facta sub conditione, quod fieri non potest ex alterius facto, subaudi debet Bartolo, quòd onus in super iniunctum fuerit illi cui fuerat hereditas data purè, prout loquitur ille textus. Eodemque modo clarè loquitur Baldus in d. l. prima, oppo. 5. C. de his quæ pœnæ no. dum dicitur, quòd aut apponitur poena obediens propter inobediendum, tertii, & non ualeat d. l. pater famil. cum enim loquatur de obdientia,

te, patet eum loqui de eo, cui hereditas fuerat data purè onere sibi iniuncto, cui obediens non enim propter inobediendum alterius priuari debet hereditate, ut ibi dicitur.

40 † Non omitto tamen, quòd Cephalus in dicto confilio 52. numero 9. intelligit illam priuationem locum non habere propter ius quæsitum hæredi, nõ quia de poena agatur aut onere iniuncto, quæ merè diuinant, idq; probat ille textus, quòd non debet alligari hereditati neque ea priuari facto alieno, nam primo casu quando alligatur, uerè ius acquirit, & efficitur dominus, ergo secundo casu uerè definit esse dominus, sicque priuatur iure quæsitum. Vnde nimirum si tali casu priuatio diffici-

41 lius neq; sine iusta causa admittitur † Rursus Menoch. in dicto confilio. 78. numero 26. non recedens ab intellectu Cephalii nouum proponit hæc tunc non animaduersum, quòd ibi dispositio testatoris iudicata fuit ob id irrationabilis; & per consequens non obseruanda: quia testator iusserat monumentum construi per duos heredes institutos ab eo, quod ab uno aduente fuerat extractum. Dubitatum fuit, an ille solus hereditatem re ipsa consequi deberet. Dicendumque uidebatur non posse, cum uoluntati testatoris non esset satisfactum, qui non ab uno sed à duobus uoluerat edificari. Contrarium tamen respondit Alphenus: quia naturali equitati repugnat, ut is qui tam pro se quam pro altero satisfecit testatoris uoto, iure suo ex alterius persona priuetur † Sed inde non uideo

42 quòd minus ibi de poena agatur, si proprietatem poenæ diligentius intueamur, quæ dicitur quoties uni nihil abest, & alteri nihil adest exemplo in duplo furti non manifesti, uel quadruplo manifesti, quod extra rem subtractam competit. §. si. in. inst. de obliga. ex delict. id enim dicitur poena, & ad id actio poenalis: quia furtum passo nihil abest ex eo duplo uel quadruplo, furique nihil adest, ut declarat Iason in §. poenales. in princ. inst. de acti. propterea cum in d. l. pater famil. ex eo quòd alter institutus monumentum non fecerit, nihil abest testatori, & nihil adest alteri instituto, qui edificauit illud, sequitur ut si ueniret hereditate priuandus, qui paruit, poena diceretur, quod text. abnegare uoluit, quando dixit, ex alterius facto exheredari non posse. Sicque Cumanus ibi notat illum tex. singulariter quòd non ualeat poena apposta in testamento, non ex defectu eius, cui adicitur, sed ex defectu alterius à Menochio uero non dissentio, cum non neget ibidem agi de poena.

43 † Tertio nõnunquam quid purè datur & nihil iniungitur, sed postea simpliciter fit ademptio sub conditione, & tunc non fit resolutio actus puri in poenam, sed dicitur ademptio sub conditione, quæ facit primam dationem, cenferi factam sub contraria conditione.

l. ali-

l. aliquando in fine. ff. de conditio. & demonstr. & ita hunc à præcedenti casu distinguens tradit Aretin. in l. Titia. col. 3. uersiculo. Sed ista sua. ff. de uerborum obligation. & præter ipsum Christof. Porc. & Ias. in §. poenæ. col. 1. inst. de legat. & clarius ante ipsos Faber. col. 2. qui loquens in terminis. l. 2. ff. de his, quæ pœnæ no. dicit non posse dici poenam, nisi quando præcedit præceptum testatoris de aliquo faciundo; & si non fiat, tunc sequatur punitio, ut per eum latius ibi idemque tradit Castr. post Dyn. & Alberic. in dicta l. 2. ad fin. & Corn. in l. 1. C. cod. col. 1. uer. sed potes concordando dicere. & ibidem Odofred. in rubric. ubi ponens exempla relictorum nomine poenæ semper præmittit præceptum de aliquo faciundo, & ante omnes hoc fuit de mente. Gloss. in dicta l. paterfamilias. ibi. & nota præceptum testatoris non seruari; loquitur enim in instituto, cui onus iniunctum fuit, & cum prædictis etiam concordat Socin. in l. 2. uer. sed aduerte, ff. de condition. & demonstr. & conf. 21. col. 2. uer. sed in casu nostro. volum. 3. Ias. in l. talis scriptura. in prin. nume. 16. ff. de legat. 1. Paris. conf. 19. nume. 138. volum. 2. & Menoch. in dicto conf. 78. nume. 8. † & in hoc casu procedit & intelligi debet, quòd tradit Bart. in dicta l. paterfamilias. in prima quæst. dum ponit de instituto sub conditione exheredato, quæ exhereditatio ualeat secundum Bartolum: quia in contrariam conditionem uidetur eum institue re. dicta l. aliquando; loquitur enim de purè in fituto, cui nihil iniunctum fuit, sed sub conditione illi fuit ademptio facta, quæ non dicitur in poenam adiecta, sed inducit dationem sub contraria conditione, & ita Bartolum eo loco signanter perpendit Ruin. confil. 150. nume. 7. volum. 3. † Et per hanc interpretationem saluatur optimè Bartol. à contrarietate, quam notat Cuman. ibi. col. 1. in illa quæstio. prima, iuncta oppositio. 4. de qua supra, cum in illa quarta oppositio. uelit, quòd ubi hereditas fuit purè data, ademptio uero facta sub conditione, non ualeat uelut in poenam apposta, at in prima quæstione dicit, institutione purè facta exheredationem sub conditione adiectam ualere, operarique sub poenam sed institutionem factam cenferi sub contraria conditione. Hæc enim repugnantia sunt, Cumanusque satis in eorum dissolutione laborat, nec scopum ueritatis attingit. Nam probabiliter, & planè puto utrunque dictum Bartoli procedere, sed in suis terminis, nempe quòd in oppositio. 4. loquatur Bartol. de purè instituto, onere postea iniuncto, demumque adiecta ademptione sub conditione, prout loquitur ille textus, in quo se fundat, id enim non ualeat uelut in poenam factum, at in quæstione prima loquitur Bartol. de purè instituto nullo eidem onere adiecto, sed duntaxat secuta ademptione sub conditione, quæ bene ualeat, cum

primam dispositionem reducat ad contrariam conditionem. sicque stante diuersitate terminorum, Bartolus nullo modo sibi contraria, 46 tur † & prædicta diuersitas probabilis redditur ea potissimum ratione: quoniam poena præsupponit causam l. si qua poena. ff. de uerborum signification. l. sancimus. C. de poen. cum similibus, per Crauet. confil. 4. nume. 23. Cephal. confil. 242. nume. 12. & sine culpa non imponitur l. aliud est fraus. ff. de uerborum signification. ibi poena sine fraude esse non potest. Corn. conf. 119. nume. 5. volum. 2. Crauet. conf. 63. num. 9. vnde Connanus in commentariis suis iuris ciuilibus libr. 5. capitul. 5. col. 2. diffiniendo poenam nomine poenæ semper præmittit ademptionem, nec sine mora poena dari potest, ut scribit Corn. confil. 156. nume. 6. volum. 1. Sed quando datio purè facta fuit alicui nihil iniuncto, sed ademptio subiecta fuit sub conditione, certè nulla in eo culpa uel mora considerari potest, cum nihil oneris ei sit impositum, nec aliquid facere teneretur, meritò remanet in vim conditionis, quæ primam dispositionem in contrariam conditionem resoluit. At quando reperitur onus iniunctum purè instituto, & ademptio facta sub conditione, si factum non erit quod iniunctum est illi uel coheredi, tunc in poenam cenferi appositum propter iussum præambulum testatoris. & hoc est quòd dixit Faber in d. §. poenæ. poenam dici non posse, nisi quando præcedit præceptum testatoris de aliquo faciundo, & si non fiat, tunc sequatur punitio.

47 † Quarto & ultimò, quandoque dispositio testatoris præcedens conferens quid alicui uel pluribus non purè, sed sub conditione fuit collata, deinde secuta fuerit ademptio, si conditio non contingat, tunc ualeat ademptio, siuumque sortitur effectum, licet à facto tertii pendeat, textus est in l. si ita fuerit seruus. secundo responso. ff. de manu. testam. ubi si fabricis duobus uel pictoribus, si templum uel mæbrum depinxissent, uel fabricassent nauem quod ascriptum sit, si quidem alteri alterius facti conditionem testator iniunxerit, hoc est, si apparet testatorem uoluisse, quòd factum unius sit conditio alterius, uel imò cessante alteri quoque deficiat conditio, secundum Albericum ibi, tunc uno non implente, alteri quoque licet parato deficit conditio, illeque legato priuatur; quia propter unum non implentem potest testator alteri non dare, ut illum textum sic declarando tradit Barto. in allegata oppositio. quarta, & post eum Ange. & Imol. & hunc quoque casum particulariter attingit Menoch. in 48 dicto confilio 78. columna prima † ubi ponit rationem diuersitatis inter eum & supra memoratum legis paterfamilias. nam eo casu agitur de adimendo ex facto tertii, quod purè datū fuit, sicq; ius quæsitū, quod iniquè esse uisat in isto nihil quæsitum adimitur, cum pendeat

re adhuc conditione nihil datum sit. l. si quis sub conditione. ff. de cond. insti. relictoque conditionale nullum ius tribuat ante conditionis implementum l. cedere diem. ff. de ver. si. merito velut infirmum satis ac debile facile tolli potest, aut verius, ne quaeratur impediri, l. patre furioso, ff. de his qui sunt sui vel alie iu. facit quod tradunt Cast. & Ias. in l. si. in prin. ff. de pact. per tex. iuncta Gl. in l. 3. §. si is pro quo ff. quod quis. iur. & per d. l. patre furioso. vbi ius nondum quaesitum sed quod sperabatur acquiri, bene facto alterius impediri potest ne
49 quaeratur, † Nam & in quaerendis potest praelatus solus ecclesie praediciare, secundum Abbatem in cap. quoniam, de decim. col. 2. Rom. conf. 184. in princ. & in addi. ad eum Mandosius Roman. plures adducens; Baptista à S. Blasio conf. 146. nume. 10. primo romo vltimarum voluntatum, Natta conf. 501. num. 44. & conf. 522. nume. 25. vbi dat aliud exemplum de laicis, qui per statuta sua iuribus ecclesiarum iam quaesitis praediciare non possunt c. ecclesia. S. Marię de consti. secus in acquirendis, vt per Anchar. conf. 11. factum super quo consilium, quod in meo libro non reperitur, sed bene deseruit consilium. 31. vol. 1.

Hic autem, ceteris omisis, est casus noster. Nam testator vocauit filias, si filius sine filiis de cederet, & si Summus Pontifex aut Dux mutaret testamentum, vocauit alios masculos descendentes ex domo & familia de Bardellis, ita quod admendo eis sub ea conditione, dicitur eas vocasse sub contraria conditione, videlicet si Sum. Pontifex & Dux non infringeret, nec immutaret testamentum. Hęc igitur ademptio non dicitur in poenam facta: quia non fuit datum purè sed sub conditione, nedum sola sed duplici dictis filiabus, sicque cessant omnes casus supra memorati, qui de purè dato loquuntur.
50 † Idque tanto magis confirmatur: quoniam testator adiecit clausulam *omnimeliori modo quo uoluit suum testamentum ualere*. quæ dispositionem non restringit ad specificata tantum, vt tradit Bald. in l. vinum. colum. antepen. ff. si cert. pet. & post eum scribentes ibidem. Ruin. conf. 9. nume. 9. volum. 5. Crauc. conf. fin. nume. 15. 2. volum. Tobias Nonius. conf. 5. nume. 6. & 51 conf. 19. nume. 12. † Hinc si filio legatum est quid, adiecta clausula prædicta, relicto intelligitur iure institutionis factum. Bal. in l. quorries. C. de hæc. insti. Cum. in l. his verbis. ff. eo. Alex. in l. non omnis. §. si. ff. ad treb. Ruin. conf. 150. nume. 10. volum. 3. Soc. conf. 66. num. 18. volum. 3. Dec. conf. 14. colum. 2. conf. 77. col. 3. Marf. singul. 36. Crauet. conf. 141. nume. 3. 52 Porti. Imol. conf. 36. nume. 23. † pari que modo videmus, quod si testamentum corruperet ex defectu clausulæ codicillaris, sustinetur ex clausula omni meliori modo, quæ fungit vice clausulæ codicillaris, & sic operatur, vt testamentum non restringatur ad specificata. l. penul. §.

final. & ibi Barto. ff. de legat. 2. Socin. in regu. 398. 5. limitat. Curt. Iun. conf. 72. colum. 4. vers. ficul. non obstat. Item Socin. conf. 173. colum. 2. in fin. vers. sed tamen. volum. 2. & conf. 66. nume. 10. volum. 3. Imol. in l. cum pater. §. filius matrem. not. 1. ff. de leg. 2. post Bald. vers. si testator dixit, Arétin. in l. nemo potest. colum. 3. vers. in eadem gloss. ff. de lega. 1. Paris. conf. 62. nume. 16. volum. 2. Gualdens. Caut. 2. vers. ficul. quartum remedium, de lega. Anton. Gabriel. Roman. in suis conclusionibus libr. 4. de testa. conclus. 5. nu. 9.

53 † Demumque, ne longius ego progrediar, nos habemus ex dicta clausula (& omni meliori modo) in testamento collocata induci derogationem specialem ad antecedens testamentum, quod haberet clausulam derogatoriam, posito quod in posteriore testamento de illa mentio facta non fuerit, licet non apposita dicta clausula (omni meliori modo) non inducitur illa derogatio, quo manifestè deprehenditur eam ad specificata non restringi. Sic enim voluit Socin. in l. si mihi & tibi. §. in legatis. colum. penul. ff. de legat. 1. conf. 142. volum. 1. & conf. 2. nume. 10. vol. 3. Paris. conf. 10. nu. 23. volum. 3. Neuiza. conf. 63. nume. 15. Anchara. Iun. quest. 70. nume. 7. 2. par. & Burfat. conf. 47. nume. 21.

Quare stantibus prædictis infero, quod melior sanè modus est, quod hæc ademptio conditionalis operetur in vim conditionis, quam poenam, cum primo casu dispositio valeat. 2. secus. & ita reperio quod in terminis nostris & huius clausulæ concludit Rui. conf. 150. sub n. 9. uer. & alia ratione vol. 3. & post eum Cephal. conf. 243. num. 28. hæc tenet pater quod ex quo non fuit ademptio facta in poenam valuit & obseruari debet.

Sed vltierius dato (non tamen concesso) quod hæc dispositio fuisset poenalis, & in poenam facta, non tamen video cur nulla censeri debeat, nec impedimento esse debet, quominus alii de Bardellis succedere debeant. † probatur. Nam translatio in vim poenę fieri potest, etiam quando conditio vel implementum pendet à facto tertii. Casus est in d. l. si ita fuerit, ff. de manu. testam. in princip. ibi. Nisi aliud expresserit testator, & ibi. prout testatorem voluisse apparebit. sicque docet Alexandr. in l. hæreditas. in fin. C. de his quibus vt indi. Soc. Iun. conf. 129. nume. 18. volum. tertio. & in l. 4. §. Cato. nume. 45. ff. de verborum obligation. Confirmatque magis Menoch. in allegato consil. 78. nume. 19. ex doctrina Angeli. consilio 167. testator in omnibus. columna secunda, versiculo super tertio. vbi respondet. Translationem legati Ecclesie facti valere in poenam administratorum ipsius ecclesie, qui testatoris iussa non impleuerunt: voluit enim Angel. ecclesiam potuisse priuari ob factum administratorum: quia ita testatori placuit, sequi-

55 sequitur Rui. conf. 27. num. 3. uol. 2. † Et ultra prædictos adduco Deciū conf. 64. col. 1. ubi post Baldum in quodam suo consuetenotet, quod dispositio facta in poenam non ualet, quando odium est irrationabile, ut quod non demeretur tibus imponatur poena facto alterius d. l. pater famil. & ibi not. Imol. secus autem quando odium est rationale, puta quod facto unius, alter coniunctus puniatur: unde dicunt ualere statutum Florentinum, quod pro consortibus delinquentibus alii teneantur. Nam est uerissimile, quod facilius abstinebunt ab huiusmodi delictis, si uidebunt alios de familia eorum delictis puniri, Idemque ponit Anch. in c. 1. de consti. q. 11. col. 7. & Bar. in l. iure pro uicium. C. de fabric. lib. 10. At hic rationale fuit, uxorem Puttini nurumque Bellaia puniri hereditatis priuatione propter eorum contra uentionem sibi coniunctorum, ut illi temperarent à contraueniendo uoluntati testatoris, quod erat uerissimile eos facturos, licet postea secus res successerit, merito ualere debuit talis uoluntas testatoris † Secundò, fortius dico, dato quod ex alterius facto quis priuari non debeat d. l. pater familias, à contrario tamè illius textus sensu institutus ex facto suo per testatorem priuari potest, ut in terminis notat Cuman. ibi notab. 1. quod ex precibus de bonis alienatis & libris contemplatione dictarum mulierum factis apparet † & ob id illis attribuendæ sunt. l. seruo legato. §. si testator. & ibi notat Bar. ff. de leg. 1. Soc. conf. 5. col. 1. uol. 1. Paris. conf. 5. ad fin. uol. 1.

Præterea, dictæ mulieres post Puttinum & Bellaiam superflites bona possederunt, & aduersus alios dictis precibus & aliis scripturis ea defendenterunt, igitur approbasse dicuntur immutationem testamenti factam mediantibus illis. l. Paulus. ff. rem rat. hab. † Et colligendo fructus rerum inde quaesitarum, ut per Alex. conf. 88. col. pen. uol. 5. Dec. conf. 58. nu. 2. Rui. consil. 39. nu. 1. uolum. 4. Tiraquell. in tract. de consti. par. 3. limit. 30. nu. 12. Quare patet, in omnem euentum priuationi & translationi bonorum in alios de Bardellis ordinatæ per testatorem locum esse debere.

Nec obstat Glo. in allegata. l. 2. ff. de his, que penę no. loquitur enim de pena propter præceptum iniunctum illi cui datum fuerat. ut etiã Castrens. Alberic. & Cuman. ibidem dicunt, & Ceph. in dicto consil. 52. in fin. quod hic cessat. Filia namque fuerunt uocata sub conditioe nihil eis iniuncto, declarando ut supra
59 † Quinimmo potius illa Glo. casui nostro deseruit, quam repugnet, cum differentiam constituit inter dispositionem poenalem & conditionalem, primo que casu præsupponit, hæredi non præiudicari ex alterius facto, secundo uerò sic, in quo uersamur. Et ita considerat Cephal. allegatus & ad notata per Alex. in d. l. ita stipulatus. & Parisium conf. 19. nu. 138. vol. 2.

respondet Menoch. in dicto con. 78. num. 27. merito in gratiam breuitatis ad eum me refero cum uideri possit.

Vnum tamen aliud non omitto, quod mirificè torfit omnes scribentes in hac causa. Nam testator in casu mutationis testamēti per summum Pont. uel Ducem, firmis manentibus institutionibus & relictis filiarum, uocauit masculos de Bardellis. Vnde cum filia fuisset uniuersaliter uocata post filium, si firma debebat earum uocatio manere, uideretur impossibile masculis de Bardellis esse locum
60 † Nec enim simul adeo pugnant, ut uno dato corruat aliud sicque, dispositio uitietur. l. seruus. §. si quis. ff. de hæc. inst. l. si Titius hæres. cum ibi not. per Bart. Ang. Cast. & alios. ff. de cond. insti. Cyn. in l. in exercendis. 2. q. C. de fideiuf. Bar. in l. scriptura. eo. tit. Abb. in c. imputari. eo. tit. quod adeo uerum est, ut etiam iuramentum circa hæc aliquid operetur: quia nec legislator, nec Deus ipse potest actum repugnantem in esse producere, ut dixit Ange. conf. 187. incip. A. & B. aliis, hic punctus, ad fin. sequitur Dec. in d. l. ubi repugnantia. Natta conf. 270. nu. 7. vnde tex. elegans in l. ubi repugnantia. ff. de reg. iur. dixit, quod ubi repugnantia inter se in testamento inueniret, neutrum
61 ratum est † simul enim contraria stare non possunt. Ias. in l. si Rufinus. C. de test. mil. & eorum natura est, quod mutuo se expellunt. 5. Methaphis. Soc. conf. 27. num. 1. uol. 4. Neuiza. conf. 66. nu. 5. 2. Hinc difficultati responderunt omnes subtiliter & uerè, quod illa uerba *Firmis manentibus institutionibus*. debent intelligi de libris duobus milibus occasione dotis assignatis filiabus in uita testatoris, in quibus fuerunt instituta, & illud uerbum *Relictis*, intelligi debet de aliis libris tribus milibus eis relictis post mortem testatoris in augmentum dotium, prout in testamento dicitur, non autem debent intelligi dicta uerba de institutione & substitutione fideicommissaria uniuersali dictarum filiarum facta post mortem filii testatoris, propter alia uerba testatoris statim sequentia uidelicet. *Instituit sibi hæredes uniuersales omnes masculos de Bardellis*. † quoniam duo non possunt esse hæredes in solidum. l. si ut certo. §. si duobus uehiculum. cum ibi not. ff. commod. l. quod contra. §. uni duo. ff. de regul. iur.

Confirmatur: quia quælibet dispositio sic est interpretanda, ut excludatur repugnantia. c. inter dilectos. §. ceterum. de fide. instr. latè Dec. in l. pacta nouissima. col. 2. C. de pact. in l. fin. nu. 1. & 2. C. de eden. & in d. l. ubi repugnantia. sicut & in conf. 517. num. 4. Alciat in tract. præsump. regu. 2. præsum. 31. Boer. q. 252. Soc. Iun. conf. 125. nu. 16. uolu. 1. Paris. conf. 102. nu. 19. uol. 1. Menoch. conf. 2. num. 51. Natta. conf. 430. num. 23. † item relatio ad ea fieri non debet, ex quibus correctio sequeretur. Glo. in

in l. si idem. §. fin. ff. de iur. omni. iud. Bal. confi. 257. uol. 4. Alex. confi. 48. col. 4. uolum. 1. Dec. confi. 165. col. 4. in 1. Iaf. in l. talis scriptura. nu. 39. ff. de leg. 1. Ruben. confi. 49. col. fin. D. meus Rimin. confi. 56. num. 12. Natta confi. 270. num. 5. Igitur illa uerba. Firmis manentibus institutionibus & relictiis filiarum. debent intelligi de particularibus, non autem de uniuersalibus: quia sic semetipsum testator incontinenti corrigeret, dum masculos de Bardellis instituit uniuersales heredes, contra l. non ad ea. ff. de cond. & demon. Ita clarè tradit Dec. in d. l. pacta nouissima. col. 1. Cagnol. in d. l. ubi repugnancia. col. 5. uers. sed confunditur. 64 Et Natta confi. 403. num. 7. f. & ratio nūquā fieri dēt quando contradiceret uoluntati testatoris, ut uoluit Oldra. confi. 152. factum tale est. D. Clemens. Abb. confi. 75. uol. 2. Crauc. confi. 70. nu. 9. Soc. iun. confi. 81. nu. 2. uol. 3.

Confirmatur interpretatio prædicta. Nam illa uerba. Firmis manentibus institutionibus filiarum. Sunt intelligenda de directis, & sic de libris. 2000. iure institutionis relictiis, non autē de substitutionibus compendiosis aut fideicommissariis dīctarum filiarum factis post mortem

65 filii testatoris quoniam propriè loquendo appellatione institutionis nō uenit substitutio cōditionalis, ut notat Butri. confi. 77. uisō puncto. Dec. in rubr. C. de impuber. & est communis opin. ut Ripa testatur in l. 1. in prin. ff. de uulg. & pup. Idque tanto magis procedit in substitutione fideicommissaria, quæ non dicitur etiam propria substitutio, ut post Bal. Saly. & Nicol. de Matarel. tradit Dec. in d. rubr. C. de impub. merito tanto minus propria institutio dici potest. Vnde uerbum Institutionibus referri debet ad directas & aliud sequens. Et relictiis uelut in eadem oratione positum, & sub eadem determinatione. l. nam hoc iure. ff. de uulg. & pupil. quo stante Copula. Et, inducit repetitionem præcedentis qualitatis, secūdū Bar. in l. Seia. §. Gaio. per illum tex. ff. de fund. instr. cum similibus, per Dec. confi. 92. num. 2. 67 Cum potissimè pars una copulatiuæ declarat aliam. Roma. confi. 231. Socin. in l. 1. ff. de reb. dub. Rui. confi. 61. nu. 8. uol. 2. Vnde uerbum relictiis, adiectum uerbo institutionibus, debet intelligi de directis, ut est illud librarū 3000. non autē de obliquis. Prout similem facit inductionem Dec. in d. rubric. C. de insti. & sub. dum respondet ad. l. mulier. ff. ad treb.

Postremò cōfirmatur. Nam cum testator firmis manentibus institutionibus & relictiis filiarum, uocauerit uniuersaliter masculos de Bardellis, colligitur quòd per illam reservationē uoluit separare dīctas institutiones & relicta particularia filiorum ab uniuersali masculorum de Bardellis, ut in simili casu tradit Paris. confi. 9. num. 11. uol. 1. Et in terminis substitutionis Soc. in confi. 89. num. 10. uol. 4.

Quare tandem concluditur, testatorem uoluisse remanere firma; quæ directò fuerant & particulariter filiiabus relicta; quæ non impediebant translationem iuris uniuersalis in masculos de Bardellis in euentum mutationis testamenti factæ per Ducem, non autē substitutiones fideicommissarias filiarum post filium, cum dīctam translationem impedirent, correctionem inducerent & uoluntati testatoris repugnarent. Et ita de iure concludo.

Hippoly. Rim. Ferrar.

Pro honesta D. Leonora de Fallatis Castagnina.

ARGUMENTVM.

De substitutione declinanda, & ubi pia causa fuit substituta, nunquid extensioni locus sit & alia præclarè considerata.

S Y M M A R I V M.

- 1 Substitutio vulgaris, si heres non erit, duobus modis exponitur.
2 Negatiua uniuersalis negat omnem casum. Et ex ea nihil sequitur. Nullam inducit affirmatiuam. Fallit tamen facta restrictione. Nam restringitur ad id de quo actum est.
3 Negans sententiam rectè latam, non propterea sententiam negans qualitatem facti non facietur factum.
4 Respondens positioni, non credere talem uiuere, nō sequitur quòd credat eum mortuum.
5 Uniuersalis affirmatiua omnia comprehendit. Et de illius uis & efficacia.
6 uniuersalis negatiua circa casum negat omnem casum.
7 Negatiua fortior est ad negandum quàm affirmatiua ad affirmandum. Locutio indefinita non comprehendit casum insolitum & extraordinarium. Fallit in dispositione negatiua.
8 Testari qui non potuit, ut pupillus & furiosus, proprie dicitur institutus. Vel pro tali sit reputandus. Aut secundum communem usum loquendi.
9 Intestatus omnino quis dicitur decessisse.
10 Intellectus, l. qui heredi. ff. de cond. & dem.
11 Mater succedit filio puberi decedenti licet dum pupillus erat et tutor em non petierit.
12 Linea masculina non dicitur deficere, quo sine filijs & descendentibus decedente. Quidam uero contra. Quibus auctor non ascribit primam sententiam sequens post allegatos per eum. 53. 54. 63.
13 Verbum deficere uerificatur etiam non natis.

Sed

- Sed alij contra. 53. 54. 63.
11 Substitutio facta filijs decedentibus debetur eis non natis.
12 Pia causa dicitur, maritare pauperes uirgines.
13 Legatum causa studij dicitur pium, si pauperi uel pro studio Teologiae relictum fuerit.
14 Legatum consanguineo pauperi dicitur pium. Si nominatim pro anima relictum sit. 15.
16 Testatoris dispositio facta in uno casu fauore pia causa extenditur ad alium. Fallit uocata pia causa limitate ad certum casum. 69.
17 Masculorum uocatio reiterata fauore agnationis censetur facta. Quod declaratur. 71.
18 Substitutio fauore agnationis extenditur. Etiam si casus esset dubius. Non tamen trahitur ad alios casus uel personas quam uerba patiuntur. Sed in casu tantum expresso procedit.
19 Testator uocans quem mortuis aliquibus multo fortius eis non natis. Sed auctor contra. 71.
20 Voluntas testatoris consideratur in fideicommissis etiam per coniecturas. Et magis attendi debet quam uerba. 21. Quod procedit si de illa dispositione appareat. 72.
21 Testatoris mens magis attendi debet quam uerba. Et uerba intentionis deseruiunt et debent. Etiam si uerba offendamus.
22 Verba se habent ut corpus & superficies, mens uero se habet ut spiritus & anima.
23 Casus haberi debet pro expresso, de quo testator disposuisset, si uerisimiliter cogitasset.
24 Verba tunc & eo casu, non impediunt extensionem de casu ad casum concurrente mente testatoris. Sed contra late nu. 40. cum sequentibus.
25 Substitutio prima facta caduca hæres primus gradus tenetur restituere secundo substitutis. Fallit si medius gradus fuit nullus & pro non scripto. 75.
26 Assertioni Summi Pont. standum. Quod procedit inter clericos illi subiectos. Secus inter laicos. 77. Idem quando tractatur de preiudicio tertij. 78. Vel quando constat contrarium assertionis. 79. Et quando asseritur factum a parte narratum. 80.
27 Linea incipit à filijs nominatorum, qui sunt ut stipites. Cuius exemplum datur. 28.
29 Actus humani regulantur a uoluntate & potentia. Et omnem actum canonici aut, Item, modus requiritur. 31.
30 Legitimam filio pater prohibere non potest. Nec trebellanicam. Et est uerior & communior opi.
32 Adoptare filium non potest religiosus in potestate sui superioris constitutus.
33 Substitutio, si omnes posthumi decederent, non uerificatur in uno tantum nato & decedente.
34 uiuens tantum moritur non autem non natus.

- 34 Habitus ubi non est non potest esse priuatio.
35 Fideicommissum quo magis remoueat quam quod inducatur sit interpretatio cum sit odiosum. Et contra illud in dubio iudicandum est. 36.
37 Negligentia non est succurrendum.
37 Renunciatis iura sua non datur regressus.
38 Princeps auferre non potest alicui dominium quæsitum de iure civili sine causa.
39 Verba, si heres nullam adoptauerit, quomodo intelligenda sint.
40 Substitutio in uno casu non extenditur ad alium stantibus uerbis tunc & eo casu. 41. Maxime quod sunt geminata. 42.
43 Geminatio certam infert scientiam.
44 Verba specialia generalibus adiecta restringunt eorum significatum.
45 Generalitas negatiua restringitur ad id de quo actum est.
45 Verbum nullum adeo uniuersale uel indistinctum est, quod ex circumstantijs non sit ciuilitè intelligendum.
46 Condicio uoluntaria que dicitur. Et non extenditur ad alium casum etiam similem. 47. Sed impleri debet in forma specifica.
48 Testamenti una pars declarat aliam.
49 Præcedentia declarant sequentia. Eaque magis restringunt quam e conuerso.
50 Copulatiua una pars declarat aliam.
51 Copula solet copulare que sunt eiusdem generis non autem dissimilia.
52 Substitutio sub duplici conditione copulatiue facta debet in utraque uerificari.
52 Legatum sub duplici conditione copulatiue positum non debetur altera tamen uerificata.
53 Dos si reddi debet, quoquo modo finitum sit matrimonium, agi non potest: uerisimiliter non secutis.
56 Casus ommissus pro omisso habetur etiam in ultimis uoluntatibus.
57 Desistere pro finire capitur. Interdum pro non sufficere. Quandoque pro timere. Sed pro relinquere. Vel rebellare.
58 Verborum significatus sumitur ex precedentibus uerbis testatoris.
59 Dīctio quancumque distributiua dicitur plurium temporum.
59 Substitutio compendiosa quot substitutiones & quas complectatur.
60 Substitutio sine dīctione quancumque, uel alia tractum temporis non habente, dicitur uulgaris aut pupillaris.
61 Uulgaris uerificatur etiam persona non nata.
61 Verbum nullum debet esse superflue positum.
64 Fideicommissum probari debet per agentem ad illud. Cum sit res onerosa que non presumitur.
64 Substitutionem, dici potest, hoc casu non loqui.
65 Fideicommissum ut eueretur, in dubio fieri debet interpretatio.

Et

- Et de rationibus pulchris.
- 66 *Linea principium & ipsa linea an iudicetur. Et quomodo linea capiatur.* 67.
- Item que dicatur apud Geometras.* 68.
- 69 *Privilegia non sunt ad consequentiam trabenda.*
- 70 *Generalis dispositio comprehendit casum privilegiorum, quando non reperitur in specie privilegiatus.*
- 73 *Erramus quandoque propter nimiam subtilitatem in coniecturanda mente testatoris, cum animum suum non videamus.*
- 73 *Fideicommissi ademptionem favorabilem esse.*
- 74 *Dec. sibi contrarius notatus in conf. 227. nu. 9. & in conf. 219. nu. 8. & conf. 291. nu. 6.*
- 75 *Non sufficit dicere si testator cogitasset ita disposuisse, ergo debet haberi pro expresso si ex verbis non colligitur.*
- 77 *Clem. 1. de probat. quid statueret asserioni principis quando locum non habeat.* 78. 79. 80.
- 78 *Causa testati facit cessare causam intestati.*
- 79 *Presumptio cedit veritati.*
- 80 *Clausula, si est ita, substituitur in rescriptis.*
- 80 *Confirmatio in forma communi ius nullum tribuit. Tantoq; magis quando confirmans dicit de predictis se certam notitiam non habere.*

Auxilium meum à Domina.

CONSILIVM CXVII.

Dominus Antonius Fallatus in eius testamento suum heredem instituit Franciscum pupillum & nepotem ex Iacobo filio predefuncto, et que sine filiis decedenti substituit Reuerend. in D. Paulum Cartusinum filium suum, dummodo nullum ius monasterio queratur, alias substitutio sit nulla. Linea autem masculina dictorum eius heredem quandocunque deficiente, voluit, quod vltimus eorum qui careret filiis masculis possit sibi arrogare, & adoptare aliquem in filium qui succedat. Essi dicta Linea dictorum heredum deficeret, & tunc vltimus heres nullum adoptauerit & decederet intestatus, tunc & eo casu vocauit homines Societatis Sancte Crucis de terra Codogorii cum facultate semper & in perpetuum maritandi de pauperioribus domiciliis ipsorum de Fallatis, aut in studio nauitenden di vnum vel duos de dicta domo, & ut latius in eo testamento. Mortuo testatore vita quoque sanctus est Franciscus pupillus, & dictus D. Paulus monasterium egressus auctoritate Summi Pont. et habilis ad succedendum factus, occisus fuit relicta D. Leonora sorore dicti Francisci. Queritur ergo, nunquid substitutioni dictae Societatis sit locus, qua debeat exequi contenta in testamento, vel potius D. Leonora sit ab intestato admittenda.

RIMA consideratione dicendum uidetur, substitutionem pro cedere, nam vocati fuerunt homines dictae Societatis sub duplici conditione, si vltimus haeres nullum adoptauerit, & decesserit intestatus,

quarum conditionum quaelibet euenisse videtur quatenus enim pertinet ad primam. Si nullum adoptauerit. illa conditio negatiua si milis esse videtur illi, quae apponitur substitutioni vulgari. Si haeres non erit, quae duas habet expositiones, videlicet si noluerit, vel non poterit esse haeres, ut per illum tex. not. Bart. Castr. Alexandr. & Ias. in l. 3. C. de haered. inst. & est melior, ut inquit Iason in l. si pater. ff. eod. titul. Idemque tradit Bartol. in l. 3. §. fin. ff. de lib. & post. & in l. prima columna tertia, numero 13. & post eum ceteri. ff. de vulga. & pup. Clariss. Dominus Leonius in tract. substit. in materia vulgaris, numero 24. dicens quod vter ex illis duobus casibus eueniat, substitutus admittitur velut ex substitutione expressè facta. Igitur pari modo dicendum videtur in ista conditione negatiua. Si nullum adoptauerit. Quod intelligatur, si noluerit vel non poterit quempiam adoptare. Quare si fuit occisus Dominus Paulus, nullum dicitur adoptasse: quia non potuit ab homicida praeventus, quod satis est, licet non adoptauerit: quia noluerit.

1 Confirmatur. Nam haec vniuersalis negatiua (nullum adoptauerit) negat omnem casum, propter quem non fuerit adoptio facta l. fin. ff. de lib. & post. c. Deus omnipotens, secunda q. prima, Dec. consilio 365. columna tertia, cum regulare sit ex dispositione negatiua nihil sequi, nullamque induci affirmatiuam. Lex factio. ff. de haere. inst. per quam sic notat Bald. in l. secunda C. de cond. inster. & in titu. de pace Constan. S. vasalli. circa finem. sequitur Alex. consilio 150. numero 26. volumine quinto, post Anch. in c. canonum statuta. de consti.

2 Hinc Imola in l. Gallus. §. forstan. post Glo. non rectè. ff. de lib. & post. inquit, quod negans factam non fatetur rectè latà propterea latà: quia negans qualitatem facti non fatetur factum, sequitur Iason in l. decem. numero. 47. ff. de uerborum obligat. & in l. Iulianus. nume. 13. ff. de cond. indeb. Alexand. in apostil. ad Bartol. in l. non vti que. ff. de exception. & consil. 49. numero 10. volum. 7. adfirmans omnes illam decisionem sequi, sicut & inhæret ei Zas. consil. 1. numero 70. volumine primo, Natta consil. 18. numero octauo & nono, & Idque praesentit in simili casu Gloss. in l. 2. §. quod obseruari. verbo existimat. C. de iureiurand. propter cal. dicens, quod si quis positioni continentis, quem esse mortuum, respondet. Non credo talem viuere, non sequitur, quod credat eum mortuum, sequitur Specul. in titulo de possi. §. sexto. numero decimo quarto, concludens per huiusmodi responsonem nihil poni.

3 Idemque tenet Geminian. in capitulo praesentium. numero trigessimoprimo de testi. in sexto. Senatusque Pedemonta. decisio. 178. numero 7. & 8. Huiusque conclusionis ratio particularis adferri potest. Nam sicut vniuersalis

4 salis

falis affirmatiua omnia comprehendit, quae imaginari possunt l. Iulianus. ff. de leg. 3. l. cum uirum. vbi Bal. oppo. 2. C. de fideic. & in consil. 226. col. 3. vol. 1. dicens quod nulla persona vel nullus locus excipitur, sequitur abundè Craue. conf. 194. & conf. 308. Rol. à Valle consil. 5. nu. 35. cum sequen. uol. 1. consil. 82. vol. 2. & consil. 54. ad fin. uol. 3. qui tractant uim sermoneis uniuersalis ab homine prolatai Ita pariter uniuersalis negatiua circa casum negare debet omnem casum adoptionis non factae, uel ex defectu uoluntatis, uel impotentiæ: quia fortior est negatiua ad negandum, quam affirmatiua ad affirmandum. Glo. & ibi Soc. Imol. Cuman. & alii in l. hoc genus. ff. de cond. & de. Dec. in c. ex parte. col. 2. de const. Craue. consil. 145. nu. 4. Mantua consil. 52. num. 8. uol. 1. Bero. consil. 2. nu. 2. consil. 143. nu. 19. uol. 1. Bal. Ias. & Dec. in l. si Rufinus. C. de test. mil. Menochi. consil. 36. nu. 13. Alci. respon. 52. num. 13. Natta consil. 461. nu. 20. Rube. consil. 51. col. 1. ubi statutum, quod nullatenus possit appellari & de nullitate dicit, intelligit quod negari uideatur omnis appellatio & nullitatis dictio, etiam euidentis ratione predicta: quia negatiua magis negat, quam affirmatiua affirmet, quam regulam pluribus iuribus exornat Tiraquell. in l. boues. §. hoc sermone. limit. 7. nu. 4. ff. de uerb. si. Hinc pulcrè Castr. consil. 170. in ultimo dub. uol. 1. dicit, quod licet indefinita locutio non comprahendat casum in solutum & extraordinarium. l. scio. §. medico. & ibi Bar. ff. de annu. lega. hoc non procedit in dispositione negatiua, quia sub ea talis casus comprehenditur, cum dispositio negatiua potentius operetur, nec ita restringi possit sicut affirmatiua, sequitur Natta consil. 397. num. 7. Vnde sic & in casu nostro negata uidetur omnis adoptio non secuta, uel quia

5 D. Paulus noluerit, uel non poterit eam facere, licet id eueniret ob eius mortem uiolentam & extraordinariam, qualis fuit ex homicidio, in eius personam commissio: regulariter enim non sic homines moriuntur.

6 Secunda quoque conditio, sub qua uocatur dicta societas, si ultimus haeres intestatus decederet, euenisse uidetur: Quoniam, missa quaestione illa magna & longè controuersa, nunquid ille, qui testari non potuit, ut pupillus, furiosus, & id genus, proprie sint intestati, uel habendi sint pro intestatis proprie uel improprie uel secundum communem usum loquendi, de qua per Bar. in l. 1. ff. de suis & leg. Dec. conf. 466. Soc. iun. conf. 23. uol. 1. Paris. conf. 22. uol. 2. Brun. in tract. quod stant. mas. 8. ar. q. 12. Andr. Sic. conf. 67. vol. 3. Rui. conf. 50. uol. 3. Soc. Iun. conf. 25. col. 3. & 4. vol. 3. Cur. iun. conf. 134. & nouissimè Ceph. consil. 210. sicut & Bero. abundè conf. 19. per totum.

7 uol. 2. inherendo uerbis huius testamenti uidetur esse casus inst. de haered. quae ab intest. de ser. in prin. ubi dicit imperator, intestatus de-

cedit, qui omnino testamentum non fecit: quae dictio, omnino denotat intestatū dici, siue quia uoluit intestatus decedere, siue quia testari non potuit, ut ibi Glo. determinat, & subtilius inducit Bar. consil. 118. hęc est copia. col. 1. sequitur Paris. in dicto conf. 22. nu. 2. 3. uol. 2. merito de cidi uidetur in eo textu casus noster, quod D. Paulus dicatur intestatus decessisse, postquam occisus testari non potuit.

8 Secundo confirmatur hęc conclusio per aliu tex. singularem in l. credendum. §. si uerò. ff. qui per. tur. vbi si maritus reliquerit uxori fideicommissum à filio sub hac conditione, si intestatus mortuus erit, tale fideicommissum, talisque conditio uerificatur in eo moriente pupillo, qui testari non potuit, & tamencertum est, quod conditio impleri debet in forma specifica. l. Meuius. & l. qui haeredi. ff. de cond. & de. & ille rex. de necessitate debet intelligi de filio decedente in pupillari etate, quia loquitur de fideicommissio relicto à filio cui mater tutorem non petit, ergo pupillus erat, & quia textus dubitationem non haberet, si filius decessisset ibi maior pupillo: quoniam mater sibi succederet ab intestato, licet ei dum erat pupillus tutoris non petiisset. l. matres. C. ad tertul. & ita Soc. inducit illum textum. conf. 81. num. 9. uolu. 4. Aret. in l. Centurio. col. 10. uer. praeterea quod ad casum. ff. de vulg. Soc. iun. conf. 25. num. 16. uol. 3. Par. conf. 22. nu. 8. uol. 2. Ceph. conf. 20. nu. 8. & Bero. loco citato. Quare sic & in casu nostro dicendum uidetur, quod fideicommissum dictae Societatis uocatae sub ea conditio-

9 ne, si ultimus haeres intestatus decederet, uerificatum dicatur D. Paulo ultimo haerede occiso, uelut intestato decedente: quia testari non potuit, sicut nec pupillus.

10 Nec ab ista conclusione nos retrahere posse uidentur illa uerba testatoris, *Linea masculina dictorum eius heredum quandocunque deficiente.* Et rursum ibi *Et si dicta linea masculina dictorum eius heredum deficeret.* Quasi, quod cum Fraciscus & D. Paulus ambo sine filiis & descendentibus decesserint, non dicatur eorum linea masculina defecisse: si enim principium non habuit, finiri non pot. l. non pot. uerbi defuisse. ff. de reg. iur. per quam dixit Speculat. in rit. de sentent. §. iuxta. uer. quid si de partium. quod finis esse non potest sine principio. Nam contrarium uerius esse uidetur, ponderando dicta uerba *Et si dicta linea masculina dictorum eius heredum deficeret.* Nam uerbum deficeret uerificatur etiam non natis liberis: quia conditio, quae non impletur, dicitur deficire l. 1. C. de indic. uid. tol. l. 1. §. fin. autem aliquid. C. de cad. toll. & declarat in terminis substitutionis Dec. conf. 227. col. 2. & in eodem casu confirmat Soc. iun. conf. 181. nu. 22. uol. 2. quia secū dum propriam uim & importantiam uerborū dicitur, quod alicui deficiunt liberi, tam & si nunquam eos habuerit, & sic uerbum deficeret uerifi-